

MENDELOVA UNIVERZITA V BRNĚ

Fakulta regionálního rozvoje a mezinárodních studií

**ROZVOJ REGIONU V SOUSEDSTVÍ
VOJENSKÉHO ÚJEZDU BŘEZINA**

Diplomová práce

Vedoucí práce:

Mgr. Petr Klusáček, Ph.D.

Autorka:

Bc. Alena Kučerová

Brno 2015

Autorka:	Bc. Alena Kučerová
Název diplomové práce:	Rozvoj regionu v sousedství vojenského újezdu Březina
Title of the diploma thesis:	The development of region in the neighbourhood of military area Březina
Studijní obor:	Regionální rozvoj
Vedoucí práce:	Mgr. Petr Klusáček, Ph.D.
Rok obhajoby:	2015

Abstrakt

Diplomová práce se zabývá problematikou rozvojových možností obcí lokalizovaných v zázemí vojenského újezdu Březina, přičemž vychází z předpokladu, že ty jsou právě jeho blízkostí značně ovlivněny. Vzhledem k poloze zájmového území při hranici vyšších územně samosprávních celků je však v práci diskutována též problematika hranic a doprovodných hraničních efektů. Přiměřená pozornost byla věnována také plánované optimalizaci vojenských újezdů. Cílem práce je tak vytvořit typologii obcí v zázemí VÚ Březina a s ohledem na kvalitativní výzkum navrhnout možná pozitivní opatření vedoucí k posílení pozice periferních obcí v rámci socioekonomického systému regionu.

Klíčová slova:

Regionální rozvoj, periferní (marginální) území, hranice, hraniční efekty, vojenský újezd Březina, Česká republika.

Abstract

This diploma thesis addresses the issue of development potential of villages located within the military area Březina. The main assumption is that these villages are influenced by the proximity of military area. Also, with respect to proximity of area of interest to higher territorial entity border, the issue of border and incidental edge effects is also discussed in the thesis. Attention has also been paid to proposed optimization of military areas. The aim of the thesis is to create a typology of villages located within military area Březina and to propose positive measures to reinforce the position of peripheral villages in socio-economical system of the region.

Keywords:

Regional development, peripheral (marginal) area, border, edge effects, military area Březina, Czech Republic.

Čestné prohlášení

Prohlašuji, že jsem práci: „Rozvoj regionu v sousedství vojenského újezdu Březina“ vypracovala samostatně a veškeré použité prameny a informace uvádím v seznamu použité literatury. Souhlasím, aby moje práce byla zveřejněna v souladu s § 47b zákona č. 111/1998 Sb., o vysokých školách ve znění pozdějších předpisů a v souladu s platnou Směrnicí o zveřejňování vysokoškolských závěrečných prací.

Jsem si vědoma, že se na moji práci vztahuje zákon č. 121/2000 Sb., autorský zákon, a že Mendelova univerzita v Brně má právo na uzavření licenční smlouvy a užití této práce jako školního díla podle § 60 odst. 1 autorského zákona.

Dále se zavazuji, že před sepsáním licenční smlouvy o využití díla jinou osobou (subjektem) si vyžádám písemné stanovisko univerzity, že předmětná licenční smlouva není v rozporu s oprávněnými zájmy univerzity, a zavazuji se uhradit případný příspěvek na úhradu nákladů spojených se vznikem díla, a to až do jejich skutečné výše.

V Brně dne:

.....

podpis

Touto cestou bych chtěla poděkovat vedoucímu práce Mgr. Petru Klusáčkovi Ph.D. za odborné vedení práce, cenné rady a věcné připomínky. Také chci poděkovat všem osloveným představitelům veřejné správy za poskytnuté informace a materiály a v neposlední řadě též své rodině za morální podporu při studiu i tvorbě této práce.

OBSAH

1	ÚVOD A CÍL PRÁCE	6
2	METODIKA.....	8
2.1	Kompozitní indikátor	9
2.2	Shluková analýza.....	10
2.3	Kvalitativní výzkum	11
3	TEORETICKÁ VÝCHODISKA VÝZKUMU POLARIZACE PROSTORU	12
3.1	Vybraná teoreticko-metodologická východiska studia periferních oblastí	12
3.2	Perifernost vs. marginalita: definice a rozdíly ve vnímání obou pojmů	16
3.3	Výzkum polarizace prostoru v Česku	19
3.3.1	<i>Vnitřní periferie v ČR</i>	20
4	TEORETICKÁ VÝCHODISKA VÝZKUMU PROBLEMATIKY HRANIC	23
4.1	Vnitrostátní administrativní hranice a jejich efekty.....	26
5	AKTUÁLNÍ STAV PROBLEMATIKY VOJENSKÝCH ÚJEZDŮ V ČR	29
6	ZÁKLADNÍ CHARAKTERISTIKA ZÁJMOVÉHO ÚZEMÍ	32
7	VYMEZENÍ PERIFERNÍCH OBLASTÍ V ZÁJMOVÉM ÚZEMÍ.....	36
7.1	DSI jako kompozitní indikátor	36
7.2	DSI jako výsledek shlukové analýzy.....	40
8	KVALITATIVNÍ VÝZKUM.....	44
8.1	Vymezení obcí pro kvalitativní výzkum.....	44
8.2	Výsledky řízených rozhovorů	45
9	DISKUZE VÝSLEDKŮ A NÁVRH POZITIVNÍCH OPATŘENÍ.....	49
10	ZÁVĚR.....	54
	LITERATURA	55
	SEZNAM PŘÍLOH.....	65

1 ÚVOD A CÍL PRÁCE

Předkládaná práce pojednává o rozvojových možnostech obcí přilehlých k vojenskému újezdu Březina, neboť ten lze, stejně jako ostatní vojenské újezdy na území České republiky, označit za specifické území, které je typické svým zvláštním režimem provozu. Na jedné straně slouží k výcviku ozbrojených složek státu a je tedy jeho nepostradatelnou součástí. Na straně druhé však působí jako prostorová bariéra kontinuity ekonomických, dopravních i kulturních vztahů v území. A právě díky těmto vlastnostem jsou vojenské újezdy často označovány jako periferní popř. marginální oblasti.

Periferní regiony jsou všeobecně vnímány jako území se slabým ekonomickým potenciálem, která jsou nedostatečně začleněna do regionálních struktur. Jako takové stojí často na okraji společenského zájmu a jejich rozvojové možnosti jsou tak výrazně omezeny. Marginální oblasti lze naopak označit za prostory zcela ekonomicky izolované, ve kterých se projevují synergické vlivy politických, sociálních a kulturních problémů. S ohledem na téma práce lze pak v podmínkách Česka označit za marginální pouze právě vojenské újezdy.

S výše uvedeným pak souvisí také problematika hranic a jejich efektů, které mají vliv na rozvoj přilehlých regionů. Právě příhraniční oblasti totiž bývají vzhledem ke svým charakteristikám, mezi něž lze zařadit např. vyšší fluktuaci obyvatelstva, vyšší míru nezaměstnanosti či nevhodnou ekonomickou základnu, často označovány jako periferní regiony. Takto problematická území však nemusí nutně vznikat pouze při státních hranicích, jejich výskyt lze naopak zaznamenat také v blízkosti vnitrostátních hranic vyšších územně samosprávných celků a vzhledem k tématu práce, též v blízkosti hranic vojenských újezdů. V takovém případě jsou pak označovány jako tzv. vnitřní periferie.

S vojenskými újezdy je spjata také problematika jejich optimalizace, v rámci které proběhne na začátku roku 2016 zmenšení jejich rozlohy a v případě VÚ Brdy též jeho celkové zrušení. Proces je tak možné chápat jako rozvojový impulz pro okolní obce, kterých se týká zejména z hlediska územněsprávního uspořádání zdejšího území.

Práce tedy vychází z předpokladu, že obce lokalizované v zázemí VÚ Březina jsou jeho blízkostí limitovány, a to především v rámci svých rozvojových možností. Dalším faktorem majícím na uvedenou skutečnost vliv je zcela jistě poloha zájmového území

při hranici dvou krajů, při kterých často vznikají právě výše zmíněné vnitřní periferie. Synergické působení těchto charakteristik pak působí nejen na místní ekonomické prostředí, ale má vliv také na sociální podmínky a kulturní vývoj oblasti. Takto vymezené regiony pak vyžadují specifický přístup ke svému rozvoji, v rámci kterého je nutné respektovat jejich vnitřní potenciál.

V návaznosti na výše uvedené je hlavním cílem předkládané práce vytvořit typologii obcí v zázemí vojenského újezdu Březina z hlediska jejich rozvojových možností a na základě těchto výsledků pak navrhnout možná opatření ke zmírnění perifernosti obcí označených v rámci realizovaného výzkumu jako nejvíce problematické.

Mezi dílčí cíle, které si práce vytyčuje, patří zejména studium základních teoretických poznatků souvisejících nejen s polarizací prostoru a s ní spjatými vnitřními periferiemi (a to zejména v podmínkách Česka), ale také s problematikou hranic a návazných hraničních efektů. Vzhledem k tématu práce byla také pozornost zaměřena na studium současného stavu vojenských újezdů na území České republiky, přihlédnuto bylo též k jejich plánované optimalizaci. Všechny tyto znalosti přitom tvoří nezbytný vědomostní podklad pro vytvoření výše zmíněné typologie, ale současně s ohledem na návrh opatření zmírňujících periferní postavení vybraných obcí i podnět pro možné směry zaměření těchto doporučení.

2 METODIKA

Předkládaná práce hodnotí předpokládaný vliv vojenského újezdu Březina na rozvojový potenciál obcí, které jsou lokalizovány v jeho blízkosti, následně pak vytváří jejich typologii a v případě silně periferních obcí (viz dále) se snaží navrhnout rozvojové možnosti vedoucí ke zmírnění jejich okrajového postavení v rámci ekonomického, společenského i sídelního systému.

Za tímto účelem byla v první řadě provedena analýza odborných pramenů týkajících se relevantní problematiky. Jednalo se jak o materiály zaměřené na periferní oblasti, tak také, vzhledem k lokalizaci zájmového území při hranici mezi dvěma kraji, o podklady zabývající se problematikou hranic a jejich doprovodných efektů. V neposlední řadě byly v rámci rešeršní části využity dostupné dokumenty pojednávající o plánované optimalizaci vojenských újezdů.

Následně byla vytvořena metodika výpočtu demograficko-strukturálního indexu (DSI), jakožto ukazatele vypovídajícího o míře perifernosti zkoumaných obcí. Princip výpočtu tohoto indikátoru byl převzat z práce Kostiáce (2004), který jej stanovil jako prostý aritmetický průměr z hodnot ukazatelů hustota zalidnění, podíl ekonomicky aktivních obyvatel na trvale bydlícím obyvatelstvu, podíl zaměstnaných v primárním sektoru na ekonomicky aktivních obyvatelích a podíl neobydlených domů na celkovém počtu domů. Následující odstavce pojednávají o významu těchto indikátorů a jejich vztahu vzhledem k perifernosti popř. centralitě obcí. O vybraných ukazatelích lze tedy říci, že:

- hustota zalidnění¹ byla zvolena jako ukazatel indikující populační velikost obce a tím i míru perifernosti, popř. centrality. Lze přitom konstatovat, že mezi oběma indikátory existuje přímá závislost, neboť s rostoucí hodnotou hustoty zalidnění roste také míra centrality obce a naopak,
- podíl ekonomicky aktivních obyvatel na trvale bydlícím obyvatelstvu lze označit za indikátor kvantifikující ekonomický potenciál obce. Vyšší hodnoty ukazatele opět značí vyšší míru centrality. Dle Kostiáce (2004) jej lze do jisté míry také považovat za vyjádření věkové struktury obyvatelstva,

¹ Autorka si je přitom vědoma určitých omezení tohoto ukazatele, nicméně při snaze nahradit jej např. indexem změny počtu obyvatel v letech 2001 – 2011 byla zjištěna mezi oběma ukazateli vysoká korelace. Jako indikátor vstupující do výpočtů byla tedy vybrána hustota zalidnění. Ta je např. Kostiácem (2004) označována jako komplexní ukazatel, který nejlépe indikuje rozdíly mezi jádrovými a periferními regiony.

- podíl zaměstnaných v primárním sektoru na ekonomicky aktivních obyvatelích² je již tradičně vnímán jako indikátor signalizující přímou úměrou míru perifernosti a
- podíl neobydlených domů na celkovém počtu domů do jisté míry popisuje sociální prostředí v obci, přičemž vyšší hodnotu podílu lze opět označit za výraz perifernosti.

Data pro výpočet těchto ukazatelů byla v rámci předkládané práce zjištěna na základě sekundárních dat ze Sčítání lidu, domů a bytů 2011, a to za všechny obce okresů Blansko, Prostějov a Vyškov (celkem 292 obcí). Pro bližší analýzu byly poté vybrány pouze obce, jejichž sídelní centrum se nachází ve vzdálenosti do 10 km od hranice vojenského újezdu Březina, neboť ve větší vzdálenosti již nelze předpokládat výraznější vliv vojenského újezdu na rozvoj dané obce. Tato hranice byla vybrána také z důvodu názornějšího pochopení ekonomicko-prostorových vztahů v daném území. Celkem tak bylo analyzováno 116 obcí Jihomoravského a Olomouckého kraje, jejichž konečný soubor je představen v Příloze č. 1.

Metodicky byly pro vytvoření typologie obcí použity dva odlišné přístupy analýzy dat, a sice metoda kompozitního indikátoru a metoda shlukové analýzy. Konkrétní postup výpočtů je uveden v následujících subkapitolách.

2.1 Kompozitní indikátor

Výpočet kompozitního indikátoru (indexu) vychází z práce Minaříka a kol. (2013). Výše uvedené ukazatele proto byly rozříděny dle věcně-logického hlediska na indikátory typu max, u kterých je žádoucí dosažení co nejvyšší hodnoty a indikátory typu min, kdy je naopak žádoucí dosažení co nejnižší hodnoty. Hustota zalidnění a podíl ekonomicky aktivních obyvatel na trvale bydlícím obyvatelstvu byly tedy označeny za indikátory typu max, zatímco mezi indikátory typu min byly zařazeny ukazatele podíl zaměstnaných v primárním sektoru na ekonomicky aktivních obyvatelích a podíl neobydlených domů na celkovém počtu domů.

² Také v případě toho ukazatele je však nutné konstatovat jeho určitá omezení, neboť zaměstnanost v primárním sektoru nemusí vždy poukazovat na zaostalost regionu. Nicméně dle Cullena a Pretese (1998) či dle Kostiče (2004) ji lze vnímat jako faktor umocňující perifernost regionů.

Ve snaze eliminovat vliv rozdílných veličin jednotlivých ukazatelů na výsledný index byly hodnoty jednotlivých ukazatelů standardizovány. Jako metoda standardizace dat byla pro své výhodné vlastnosti³ vybrána metoda min-max (re-scaling), která transformuje původní data na bezrozměrnou stobodovou škálu (0 = nejnižší hodnota, 100 = nejvyšší hodnota). Indikátory typu max jsou v rámci této metody standardizovány dle vzorce

$$B_i = \frac{X_i - \min(X_i)}{\max X_i - \min X_i} 100.$$

Pro indikátory typu min byl použit vztah

$$B_i = \frac{\max(X_i) - X_i}{\max(X_i) - \min(X_i)} 100.$$

Pro oba výše zmíněné vztahy přitom platí, že X_i reprezentuje konkrétní hodnotu ukazatele pro danou obec, zatímco $\min(X_i)$ a $\max(X_i)$ nejmenší a nejvyšší v souboru ukazatelů zjištěnou hodnotu daného indikátoru.

Agregace ukazatelů v souboru obcí do podoby kompozitního indikátoru byla následně provedena metodou prostého průměru, a to i navzdory skutečnosti, že hodnoty ukazatelů za všechny analyzované obce byly známy a nevyskytovaly se zde tedy žádné chybějící hodnoty⁴. Takto vypočtený kompozitní indikátor pro každou jednotku souboru byl poté vyjádřen v relativní podobě, a to ve vztahu k jeho průměrné hodnotě a byl označen jako výsledný demograficko-strukturální index. Výsledná hodnota DSI je uvedena v Příloze č. 1, konečná typologie obcí vytvořená s využitím datových podkladů společnosti ArcData Praha a graficky zpracovaná v programovém prostředí ArcGIS 10.1. je pak znázorněna na obrázku 8 v kapitole 7.1.

2.2 Shluková analýza

Jako doplňující metoda sloužící ke zpřesnění výběru obcí vstupujících dále do kvalitativního šetření byla využita shluková analýza, a to opět z normovaných hodnot výše uvedených ukazatelů. Tentokrát však byla normalizace, stejně jako všechny ostatní výpočty, provedena v softwaru STATISTICA 12. Pro výpočet shlukové analýzy bylo

³ Mezi ty lze zařadit např. skutečnost, že bodové hodnoty takto standardizovaných dat lze agregovat, korelační koeficienty v absolutní hodnotě se nezmění a odlehle hodnoty nejsou eliminovány. Bližší vysvětlení viz Minařík a kol. (2013).

⁴ Při použití metody prostého součtu, která bývá v těchto případech zpravidla aplikována, by byla využita pouze jiná výsledná bezrozměrná stupnice hodnot, vypovídací schopnost výsledného indikátoru by však byla totožná s metodou použitou v práci.

použito hierarchické aglomerativní shlukování Wardovou metodou. Jako míra vzdálenosti byl využit čtverec euklidovské vzdálenosti. Takto nastavené parametry shlukování byly využity zejména pro svou žádoucí vlastnost, kdy dochází, dle Minaříka a kol. (2013), při současné minimalizaci vnitroshlukové vzdálenosti k maximalizaci vzdálenosti mezishlukové. Výstupy shlukové analýzy jsou, stejně jako výsledná typologie obcí, zachyceny v kapitole 7.2.

2.3 Kvalitativní výzkum

Ve třetím kroku byl realizován kvalitativní výzkum v podobě řízených rozhovorů. Tyto rozhovory byly provedeny v obcích vybraných na základě kombinace obou předchozích statistických postupů, a sice jako případy splňující u obou způsobů výpočtů zařazení do kategorie silně periferních obcí. Struktura rozhovorů zahrnovala otázky týkající se rozvojových možností a zapojení dotčených obcí do aktivit v daném území (např. prostřednictvím mikroregionu či místní akční skupiny). Pozornost byla však v rámci dotazů věnována zejména problematice blízkosti vojenského újezdu i jeho vlivu na rozvojové impulzy obcí a účinku hraničních efektů hranic vyšších územně samosprávných celků. V neposlední řadě obsahoval rozhovor také otázky zaměřené na současné aktivity obcí vedoucí k překonání jejich periferního postavení.

Rozhovor byl uskutečněn s celkem 10 starosty/starostkami obcí, které lze na základě výše uvedené podmínky označit v daném regionu za nejvíce problematické. Zjištěné závěry jsou uvedeny v kapitole 8.

3 TEORETICKÁ VÝCHODISKA VÝZKUMU POLARIZACE PROSTORU

Stěžejní problematikou bezprostředně spjatou s fenoménem vojenských újezdů je bezesporu téma polarizace prostoru (ve smyslu jádro-periferie), neboť v rámci vymezení periferních území jde dle Havlíčka a kol. (2005) především o nalezení oblastí, které nedosahují určité úrovně funkčně-prostorových a sociálně-prostorových vztahů. Autoři dále dodávají, že je možné identifikovat několik faktorů, které určují postavení území v rámci polarizovaného prostoru, přičemž mnohé z nich lze definovat taktéž v rámci studia problematiky vojenských újezdů. Jedná se zejména o tyto aspekty:

- politické (míra autonomie, administrativní uspořádání),
- fyzicko-geografické (členitost terénu, klima, nadmořská výška),
- geometrické (vzdálenost od centra, geografická poloha),
- ekonomické (úroveň HDP/obyvatele, míra nezaměstnanosti),
- sociálně-demografické (vzdělanostní struktura obyvatelstva, index stáří)
- ekologické (znečištění životního prostředí, emise, ztráta biodiverzity),
- kulturní (etnicita, zvyky) a
- náboženské.

Obecně lze přitom dle Pilečka a Jančáka (2011) chápat polarizaci prostoru jako legitimní výsledek vývoje hierarchického uspořádání geografických systémů, tedy ne nutně jako negativní záležitost. Autoři dále označují prohlubování dichotomie mezi jádrem a periferií na jedné straně za výraz globalizačních procesů probíhajících na celosvětové úrovni a na straně druhé pak v rámci národního měřítka za projev transformačních procesů.

3.1 Vybraná teoreticko-metodologická východiska studia periferních oblastí

Za předchůdce teorií jádro-periferie, jež lze pokládat za hlavní zdroj poznatků o periferních regionech, lze označit lokalizační teorie. Zejména pak von Thünenovu studii, jejímž cílem bylo nalezení faktorů ovlivňujících polohu ekonomických aktivit v prostoru a tedy i vysvětlení prostorového rozmístění místní, na zemědělský sektor orientované, ekonomiky (Blažek, 2008). Nicméně prvním autorem, jenž vnesl do geografie pojmy jádro a periferie byl W. Christaller, který vypracoval v 30. letech

minulého století teorii centrálních míst. Tato teorie je založena na dnes již všeobecně přijímaném principu poklesu počtu středisek v závislosti na jejich významu (Blažek a Uhlíř, 2002). Za základní kritérium pro určení perifernosti je v tomto modelu využita vzdálenost (Pileček, Jančák 2011). Dle Svobody (2009) nelze ovšem ještě mluvit o identifikaci periferií jako takové, ty jsou v rámci této koncepce pouze vedlejším produktem rozčlenění prostoru. Na důležitost teorie poukazuje také její široké použití v praxi (mimo jiné byla také aplikována při vytváření střediskové soustavy osídlení v bývalém Československu). Koncepce byla často kritizována, a to zejména pro přílišné zjednodušení reality a v 70. letech minulého století jí bylo vyčítáno, že ztrácí svoji vypovídací hodnotu, jestliže dojde v území k navýšení ekonomického významu městských aglomerací (Böventer, 1969).

V době po druhé světové válce, která znamenala pro mnoho regionů prohloubení diferenciace mezi úspěšnými a zaostávajícími oblastmi, vzniká velké množství teorií, jež na tuto problematiku reagují. Blažek a Uhlíř (2002) sem řadí např. teorii růstových pólů (Perroux, Boudeville), teorii kumulovaných příčin (Myrdal), teorii nerovnoměrného rozvoje (Hirschman) a Friedmannovu obecnou teorii polarizovaného rozvoje. Zejména poslední jmenovaná bývá označována za stěžejní model z celé této skupiny teorií jádro-periferie, který přispívá významnou měrou k výzkumu polarizace prostoru (Pileček, Jančák 2011). Dle Blažka a Uhlíře (2002) vychází teorie z předpokladu, že základním rozlišovacím bodem mezi jádrem a periferií je míra autonomie, schopnost tvořit inovace a zachytit hlavní rozvojové impulzy. Periferie je pak implicitně definována jako oblast, která není schopná tyto změny zachytit (Havlíček, Chromý 2001). Friedmann navrhl také klasifikaci kumulativních mechanismů, pomocí kterých dochází k dalšímu posilování dominance jádra nad periferií. Tyto mechanismy nazývá efekty a dělí je do následujících šesti skupin: efekt dominance, informační efekt, psychologický efekt, modernizační efekt, efekt vazeb a výrobní efekt⁵ (Blažek, 2008). Havlíček a kol. (2005) uvádí, že pokud působí všechny tyto faktory současně, vyvolávají konflikt mezi jádrem a periferií. Vzniklé napětí pak doporučuje Friedmann řešit decentralizací moci z jádra na periferii. Teorie polarizovaného rozvoje dále rozlišuje čtyři vývojové stupně, a sice (Pileček, Jančák 2011):

- preindustriální společnost s lokálními ekonomickými strukturami,

⁵ V zájmovém území lze v této souvislosti identifikovat z výše uvedených zejména efekt dominance, a to s ohledem na výrazně výhodnější postavení měst Vyškov a Prostějov v socioekonomickém systému regionu vůči ostatním sídelním jednotkám.

- vznik divergence jádro-periferie a její následné prohlubování,
- disperzi ekonomických aktivit a v menší míře pak také administrativních funkcí z jádra do periferie a
- prostorovou integraci a růst vzájemné propojenosti a závislosti mezi jádrem a periferií.

Také tento model disponuje ovšem velkým množstvím nedostatků a zjednodušení. Hampl (2001) například tvrdí, že rozdíl mezi třetím a čtvrtým vývojovým stádiem je velmi diskutabilní. Taková konvergence by totiž vedla k vyvrcholení šíření pokroku v rámci systému, přičemž následné odstranění diferenciací by mohlo vést k zastavení vývoje a v konečném důsledku pak k degradaci celého socioekonomického systému. Teorii kritizuje taktéž Blažek (2008), který jí vytýká skutečnost, že dostatečně nespécifikuje způsob, jakým lze dosáhnout změny v rámci polarizovaných vztahů mezi jádrem a periferií a dále také příliš zjednodušené rozdělení na jádro-periferii, neboť tento vztah lze dle autora chápat spíše jako kontinuum než jako přísně dělicí dichotomii. Důležité je také přihlídnout ke skutečnosti, že jak jádra, tak také periferie jsou často dále vnitřně diferencovány, přičemž tyto rozdíly mohou být velmi výrazné.

Na tuto skutečnost reagoval Wallerstein (1979, in Havlíček a kol., 2005), který doplnil osu jádro-periferie o mezikrok semiperiferie, čímž narušil koncept prosté polarizace prostoru a podpořil kontinuální pohled na problematiku jeho diferenciací. Také Reynaud (1981, in Pileček a Jančák, 2011) odmítá jednoduchý koncept polarizace prostoru a předpokládá určitý vývoj vzájemného vztahu mezi jádrem a periferií, který je ovlivněn jeho měnící se intenzitou. Na vznik periferií mají přitom dle Reynauda (1980, in Leimgruber, 1994) větší vliv následky lidských rozhodnutí než objektivní vnější podmínky. Tato myšlenka zaujala také Schulera a Nefa (1983, in Havlíček a Chromý, 2001), kteří tvrdí, že „jádro a periferie nejsou prostorově oddělené, ale pouze měnící se míry centrality“.

Naopak z pohledu čistě ekonomických kritérií definoval Brunet (1993, in Havlíček a kol., 2005) pozici periferie jakožto území v trvalé závislosti a mimo tzv. centrum rozhodování. Avšak tento přístup byl kritizován z důvodu značného důrazu na kvantifikovatelná ekonomická hlediska vymezení (Schwarze, 1995).

Heintl (1998) sice definoval jádro a periferii jako dichotomické (popř. částečně se překrývající) pojmy, ovšem jako takové jsou dle něj zakotveny v myšlení a představách aktérů rozvoje. Lidským rozhodnutím založeným na subjektivních hodnotách přisuzuje klíčový význam také Leimgruber (1998).

Komplexními vědeckými přístupy zabývajícími se definicí, klasifikací a vymezením periferních oblastí se zabývala zejména Schmidtová (1998), která vnímá periferie jakožto území, která jsou nedostatečně integrována do - v daném místě a čase - dominujících struktur, procesů a systémů. Autorka přitom rozšiřuje osu jádro-periferie-semiperiferie o další navazující stupeň, a sice o marginální oblasti, které vnímá v souladu s Andreolim (1989) jako území, jimž se nedaří integrovat do globálních struktur. Avšak toto kontinuum platí pouze ve vztahu k socioekonomickým vztahům, nikoliv tedy v geometrickém slova smyslu. Periferie je sice v podřadném postavení ve vztahu k jádru, nicméně oproti marginálnímu regionu je stále integrována do systému (Pileček, Jančák 2011).

Dle Havlíčka a kol. (2005) lze v rámci problematiky hodnocení polarizace prostoru identifikovat řadu metodologických problémů. Mezi nejzávažnější z nich přitom řadí:

- výběr relevantních ukazatelů, které dostatečně indikují periferní oblasti. Vzhledem k různým definicím periferních oblastí a tedy i k jejich rozdílnému pojmání existuje mnoho různých variant ukazatelů, které mohou být využity pro jejich vymezení. Leimgruber (2004) dokonce tvrdí, že subjektivní výběr ukazatelů ovlivňuje výsledky. A to až do té míry, že se často může stát, že oblast je periferní proto, že někdo (ať už výzkumník, místní, regionální či národní politická reprezentace nebo podnikatel) si přeje, aby periferní byla.
- otázku hodnocení vývoje polarizace, která zahrnuje zejména problémy spojené s nedostatkem relevantním dat, jejich nedostupností či srovnatelností. Faktory podmiňující perifernost se totiž v čase mění a stejně tak se mění také intenzita jejich působení.
- volbu regionální úrovně, na níž bude hodnocení prováděno. V rámci makroúrovně budou sledovány celé kontinenty, popřípadě jejich části. Na mezoúrovni bude pozornost zaměřena na části jednotlivých zemí a mikroúroveň hodnocení polarizace prostoru bude probíhat mezi jednotlivými obcemi, případně jejich částmi (Pileček, Jančák 2011).

- aplikaci objektivních či subjektivních metod výzkumu, přičemž objektivní metody vychází ze sledování geografických „objektů“ (např. struktury osídlení nebo struktury zaměstnanosti) zatímco subjektivní metody výzkumu jsou založeny na „vnímání“ reality „subjekty“ (tedy např. člověkem nebo institucemi).

3.2 Perifernost vs. marginalita: definice a rozdíly ve vnímání obou pojmů

V rámci studia polarizace prostoru se lze setkat s pojmy perifernost případně marginalita. V současné době existuje mnoho teoretických konceptů studia polarizace prostoru. V návaznosti na širokou škálu teoretických přístupů lze identifikovat taktéž mnoho definic obou klíčových pojmů. Mnohé se doplňují, ovšem často jsou spíše protichůdné. Tato nejednotnost definic je dle Pilečka a Jančáka (2011) jednak výsledkem subjektivního vnímání jednotlivých autorů a jednak je podmíněna multi-dimenzionálním charakterem reality v geografickém slova smyslu, který vede ke vzniku řady různých typů periferních oblastí.

Oba pojmy, perifernost a marginalitu lze přitom vnímat buď jako synonyma (např. Enyedi, 1994) nebo naopak jako dva odlišné termíny, které bývají také na základě jejich významu různě definovány (např. Leimgruber, 2004). Andreoli (1994) např. vymezuje oba termíny shodně jakožto „něco, co je daleko od centra“. Marginální regiony lze dle autora ovšem vnímat jako další úroveň perifernosti, jsou tedy ekonomicky izolované, zatímco periferní oblasti jsou alespoň částečně integrované do ekonomických systémů. Vymezení marginálních regionů závisí rovněž také na měřítku a úhlu pohledu. Nelze tedy s naprostou jistotou určit, kde taková území začínají a kde končí (Leimgruber, 2004). V české geografické literatuře jsou ovšem oba termíny, tedy perifernost i marginalita, považovány za synonyma. V případě jejich rozlišování lze s ohledem na téma předkládané práce považovat za periferní např. zázemí vojenských újezdů a regiony v blízkosti administrativních a státních hranic. Za marginální lze pak označit přímo území vojenských újezdů, neboť se jedná o území do jisté míry sociálně, ekonomicky, politicky a hospodářsky vyloučená ze systému, přesto ovšem částečně využívaná (Svoboda, 2009).

Dle Leimgrubera (1994) lze přitom identifikovat základní přístupy, skrze které mohou být periferní/marginální regiony definovány, a sice:

- geometrický přístup, v rámci kterého definuje periferní/marginální oblasti jakožto oblasti regionu/státu, které jsou geometricky vzdálené od centra. To ovšem ještě nemusí nutně znamenat, že jsou taková území ekonomicky, sociálně či politicky izolovaná (Svoboda, 2009). Perifernost/marginalita regionu totiž závisí do značné míry také na propustnosti hranic (Leimgruber, 2004) a dále také na povaze hraničního efektu (Havlíček, Marada 2004).
- ekologický přístup, který definuje periferní/marginální zónu jakožto území totožné s ekonomickým jádrem, ve kterém dochází k nadměrnému využívání zdrojů a které je typické nižší kvalitou životního prostředí (Svoboda, 2009). V rámci tohoto přístupu jsou tedy centrální oblasti téměř vždy periferní, neboť lidská činnost „marginalizuje“ přírodní prostředí a takové opomíjení ekologického aspektu může vést k poklesu životní úrovně (Leimgruber, 2000).
- ekonomický přístup, který je všeobecně nejčastěji používaným (Pileček, Jančák 2011) a je založen na územní diferenciaci ekonomických aktivit v regionu (Chromý, Jančák 2005). Přístup pracuje s ekonomickými ukazateli typu hrubého domácího produktu (Leimgruber, 1994), ovšem velký význam klade také na politická rozhodnutí, jejichž následky mohou mít významný vliv na vývoj tohoto typu periferních/marginálních oblastí (Pileček, Jančák 2011).
- sociální přístup, který zaměřuje pozornost na etnické, jazykové či náboženské menšiny (Svoboda, 2009), zejména pak na jejich prostorovou segregaci do chudinských čtvrtí či ghett (Pileček, Jančák 2011), které lze označit za mikro-periferní ostrovy. Tyto oblasti se přitom vyznačují projevy sociálního vyloučení, kriminality či užívání nelegálních látek (Bloom, 2000). Nejdůležitějším faktorem určujícím perifernost/marginalitu se tak jednoznačně stává moc (Cullen, Pretes 2000).

Tyto čtyři základní přístupy pak dále doplňuje Schmidtová (1998) o politicky a kulturně definované periferní/marginální oblasti. Ovšem důležité je také subjektivní vnímání perifernosti/marginality daných regionů jednotlivci (Leimgruber, 1994). Všeobecně lze ovšem tvrdit, že téměř všechny definice periferních/marginálních oblastí kombinují výše uvedené přístupy a jen zřídka lze nalézt v literatuře formulace založené pouze na

jednom z nich. Nejčastěji využívaným přístupem je přitom ekonomické definování periferních/marginálních oblastí.

Z tohoto úhlu pohledu definují Eskelinen a Snickars (1995) periferní region jako geograficky vzdálenou, ekonomicky zaostalou a kulturně zastaralou oblast, která je závislá na vnějších politických rozhodnutích. Dle Artobolevského (1997, in Garrod a Wilson, 2004) je periferie charakteristická málo rozvinutou infrastrukturou, nízkou úrovní kvalifikace pracovní síly a vyšší mírou nezaměstnanosti. Jussila (1998) kombinuje ekonomický a geometrický přístup, když označuje za periferní regiony území charakteristická vysokou mírou zaměstnanosti v primárním sektoru, velkou vzdáleností od hlavních trhů práce, nižší ekonomickou a sociální úrovní, problémy se strukturální nezaměstnaností a horší dopravní dostupností. Kombinaci sociálního a kulturního přístupu využívá také Enyedi (1994), který označuje periferii za synonymum pro geografickou a sociální vzdálenost od hlavních center rozvoje.

Taktéž marginální regiony bývají definovány z různých úhlů pohledů. Čistě ekonomicky přistupují k této problematice např. Cullen a Pretes (1998), kteří považují region za marginální, pokud je vzdálený od trhů, závislý na primárních zdrojích, má řídké osídlení a není politicky nebo hospodářsky autonomní. Tento přístup využívá také Tykkyläinen (1998), který vnímá marginální regiony jako příhraniční oblasti socioekonomické aktivity, buď na vzestupu, nebo v regresi, jež jsou ve většině případů řídké osídleny. Navíc jsou charakteristické výkyvy v počtu obyvatel a často jsou vzdáleny od ekonomicky prosperujících center. Sommers, Mehretu a Piggozi (2001) uvádí, že marginalita se projevuje jako stav deprivace a chudoby, které se vyskytují ve společnosti nebo území, jež jsou vystaveny nepříznivým vlivům nerovného vývoje. V marginálních regionech dochází dle autorů ke konvergenci politických, kulturních a hospodářských problémů, které jsou navíc často doprovázeny problémy s dostupností zdrojů. Andreoli a Tellarini (1998) již vyjmenovávají přímo seznam parametrů, které charakterizují marginální regiony. Mezi hlavní kritéria přitom řadí výrazně snížené příjmy, špatný stav infrastruktury a kulturní izolaci. Tyto faktory navíc působí společně a jsou dále závislé na povaze přírodního prostředí, historických událostech a demografickém vývoji. Campus a kol. (1987) identifikují marginální regiony skrze výrazně nižší příjmy na obyvatele (ve srovnání s jádrovými oblastmi), nízkou úroveň infrastruktury (týkající se jak kvality života, tak i výrobních procesů), kulturní izolaci

(mající negativní vliv na podnikatelské prostředí), obtížné přírodní podmínky (zejména sklonitost terénu, nepříznivé podnebí a nestabilní půdy) a historické dědictví. Dle Millera (1998) lze vnímat marginální regiony jako oblasti mající stabilní spektrum vědomostí (tradic a zvyklostí), které mají významný vztah k místnímu prostředí a disponují taktéž prostředky, jež posilují a udržují toto vědomí v rámci celé společnosti.

3.3 Výzkum polarizace prostoru v Česku

V prostředí české geografie se začal výzkum periferních oblastí a pohraničních regionů objevovat blíže až od reformního roku 1989, který byl spjat s pádem komunistického systému a tedy nástupem post-socialistických rozvojových mechanismů. Dle Nováčka (2005) vedly všechny tyto změny k obnovení přirozené územní diferenciaci prostoru. Výzkum polarizace prostoru stál tedy v této době ve stínu aktuálně řešené tematiky transformačních procesů (transformace ekonomiky, společnosti a politického systému) a problémů suburbanizace. Periferní regiony byly v této době vymezovány jako pouhý doplněk k jádrovým oblastem a byly tedy chápány jako zcela podřízené jednotky (Hampl, 2005).

Vůbec první předpoklady pro výzkum periferních regionů Česka však byly položeny již v 80. letech, kdy mimo jiné např. Hampl, Gardavský a Kühnl (1987) označovali periferní oblasti za neexponované zóny (relativně homogenní prostory) vyznačující se neatraktivní polohou a nízkou intenzitou osídlení. Hodnocením územní diferenciaci zaostávajících necentrálních oblastí Česka na bázi sociálních struktur a vybraných materiálních podmínek života obyvatel se zabýval také Červenka (1989). V 90. letech 20. století se zabýval studiem diferenciaci prostoru zejména Illner (1988), který se zaměřil především na sociální podmínky v daném území. Na základě této práce vznikla tzv. Illnerova mapa periferních oblastí Česka, které byly identifikovány zejména při administrativních hranicích tehdejších krajů.

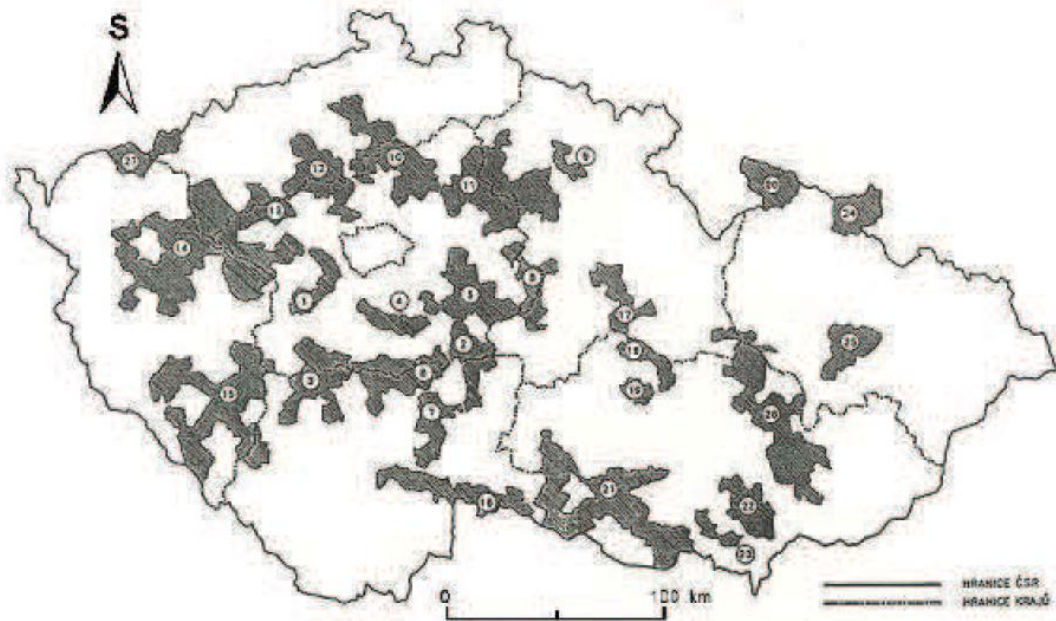
Již v této době se totiž začínaly objevovat strukturálně postižené regiony (např. okresy Most, Chomutov či Ústí nad Labem v Ústeckém kraji nebo okresy Bruntál, Ostrava a Karviná v kraji Moravskoslezském), neboť výše zmíněné transformační procesy měly rozdílný dopad na „bohaté“ a „chudé“ oblasti. Navíc se rozdíl mezi regiony začínaly stále více zvětšovat a docházelo mezi nimi k pomyslnému rozevírání nůžek.

V oblastech, kterým se nepodařilo dobře transformovat socialistickou výrobní základnu (např. uhelné pánve, pohraniční oblasti atd.) byly zaznamenány procesy depopulace, vyšší úroveň nezaměstnanosti, nižší příjmy, odchody mladších a vzdělanějších obyvatel do ekonomicky prosperujících měst, stárnutí obyvatelstva, nízká intenzita bytové výstavby a mnohé další obdobné jevy (Kubeš a Kraft, 2011). Tyto procesy přilákaly pozornost geografů a začaly tak vznikat první české definice periferních území.

V současné době jsou periferie v českém prostředí chápány nejčastěji jako „specifická území s poruchou funkčně-prostorových vztahů, která jsou výsledkem nerovnoměrného působení vzájemně se podmiňujících sociálních, ekonomických, politických, kulturních i fyzicko-geografických faktorů; jedná se o území nedostatečné integrace do, v daném místě a čase dominujících struktur, procesů a systémů“ (Havlíček a Chromý, 2001, Schmidtová, 1998). Perifernost odráží dle Havlíčka a kol. (2005) asymetrické vztahy a nerovnoměrnost mezi regionálními a sociálními systémy, resp. uvnitř těchto systémů. Na jádra a periferie je pak nahlíženo jako na dichotomické, částečně se překrývající pojmy, které jsou zakotveny v myšlení a představách subjektů a regionálních aktérů.

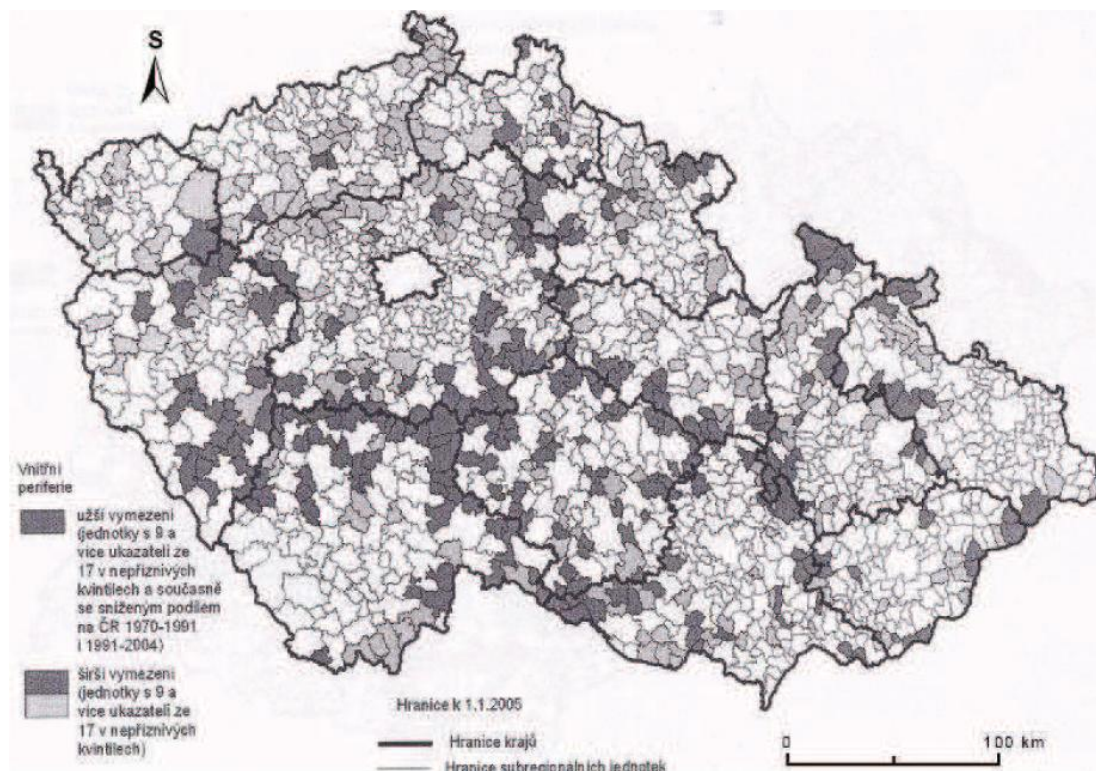
3.3.1 Vnitřní periferie v ČR

Významný přínos ke studiu polarizace prostoru představuje v českém geografickém prostředí také práce Musila (1988), který se zaměřil zejména na vymezení problémových oblastí uvnitř státu, tedy tzv. vnitřních periferií. Za periferie označil ty oblasti, které vyžadují zvláštní ekonomickou a sociální péči. Většina takto vymezených oblastí se přitom nachází na hranicích mezi tehdejšími kraji, nejčastěji v méně osídlených oblastech s vyšší nadmořskou výškou. Podél státních hranic byly periferie identifikovány pouze v omezeném rozsahu. Ve své práci využil Musil shlukovou analýzu 9 ukazatelů, mezi které zařadil úbytek obyvatelstva, podíl osob ve starším věku, úbytek ekonomicky aktivních osob, rozsah bytové výstavby, podíl osob se SŠ a VŠ vzděláním, podíl neobydlených bytů, podíl zaměstnaných v zemědělství, vybavení domácností a úroveň občanské vybavenosti. Následně agregoval sousední jednotky s podobnými znaky a vytvořil tak mapu vnitřních periferií Česka (viz obrázek 1).

Obrázek 1 Vymezení vnitřních periferií v krajích Česka dle Musila (1988)
Zdroj: Musil (1988)

Na tento výzkum Musil ve spolupráci s Müllerem (Musil a Müller, 2008) znovu navázal, když definovali vnitřní periferie jako území se specifickými sociálními znaky a provedli o dvacet let později jejich nové vymezení.

Obrázek 2 Vymezení vnitřních periferií dle Musila a Müllera (2008)
Zdroj: Musil a Müller (2008)

Autoři dospěli k závěru, že mezi sledovanými obdobími došlo k nárůstu rozsahu vnitřních periferií. Ty mají ovšem poměrně výraznou polohovou stabilitu, a to i navzdory značně rozdílným socioekonomickým systémům v obou sledovaných obdobích. Ovšem i zde lze najít výjimky (v rámci Jihomoravského kraje např. zmenšení rozlohy vnitřní periferie v okolí Hustopečska, a na druhou stranu vznik problémových oblastí při severozápadní hranici kraje). Některá původně periferní území tak přestala být problémová, na druhé straně však také přibyla nová. Zajímavý je nárůst počtu periferních území podél krajských i státních hranic, zejména pak na jihu a severu Čech a na jihu, východě a severu Moravy. V obou zkoumaných obdobích se formovala periferní území většinou na okraji makroregionů velkých měst a velmi často také kolem bývalých okresních měst. Lze tedy konstatovat, že na vznik a rozvoj vnitřních periferií Česka má výrazný vliv jeho administrativní uspořádání.

Také v současné době je věnována studiu vnitřních periferií na území ČR značná pozornost. Velkým přínosem jsou v tomto ohledu zejména práce autorů tzv. „Slupské školy“ při Univerzitě Karlově v Praze (Havlíček a Chromý, 2001; Marada, 2001; Jančák, 2001; Fialová, 2001). Opomenout ovšem nelze ani tzv. „Brněnskou školu“, která působí při Ústavu geoniky AV ČR (Vaishar, 1999; Zapletalová, 1999; Vaishar, 2000).

4 TEORETICKÁ VÝCHODISKA VÝZKUMU PROBLEMATIKY HRANIC

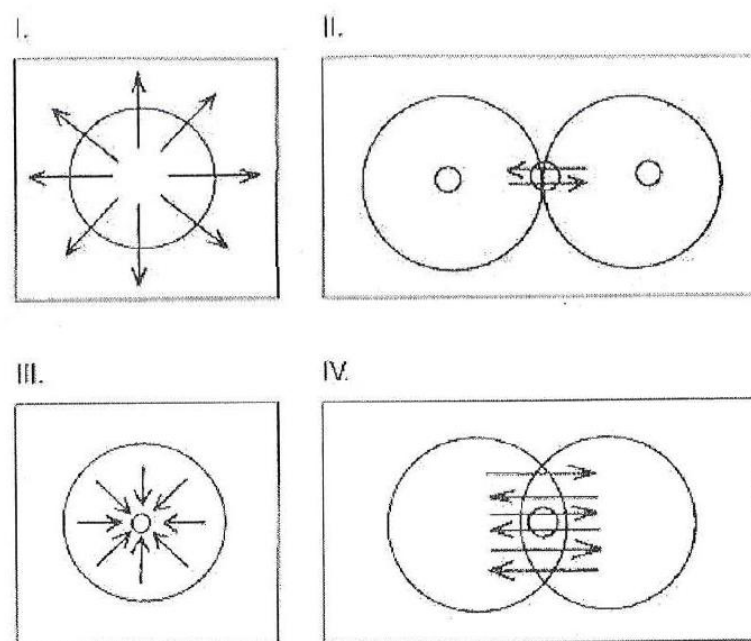
Na rozvoj regionů mají vliv nejen jejich socioekonomické, environmentální, politické a kulturní charakteristiky, ale také např. přítomnost hranic a v této souvislosti pak různé typy hraničních efektů. Samotná hranice je nejčastěji vnímána jako linie oddělující dva odlišné (socio-kulturní, ekonomické) systémy/prostory. V literatuře lze přitom nalézt mnoho definic a typologií hranic a příhraničních regionů. Podle Haggetta (1975) slouží hranice např. k popsání obvodu teritorií jakožto oblastí, na níž jsou určitým způsobem vykonávána vlastnická práva. Heigl (1978) naopak definuje hranici poměrně složitěji, a sice jako právně fixovanou a v přírodě stanovenou čáru, která spojuje homogenní či heterogenní regiony tvořící administrativní a/nebo hospodářskou a/nebo politickou jednotu. Pohraniční regiony jsou pak označovány za zónu, ve které je patrný vliv hranic a s tím i sousední země (Arnold-Palussiére, 1983). Zejména v minulosti byly navíc chápány jakožto prostory charakteristické střetem politických rozhodnutí a silným vojenským nasazením (Maier, 1990). V návaznosti na množství definic lze pak dle Dokoupila (2000) zkoumat hranice z mnoha úhlů pohledu (např. geografického, hospodářského, politického).

Z metodologického hlediska je nutné rozlišovat v rámci studia hranic a příhraničních regionů následující diferencující aspekty (Hampl, 2000):

- v problematice příhraničních regionů dominují dva vzájemně průnikové aspekty označované jako „hraniční efekt“ a „periferní poloha“. V prvním případě je podstatné mezi kým hranice vede, ve druhém pak vůči komu je příhraniční region periferní,
- situace pohraničních regionů je podmíněna kombinací polohových a místních faktorů. Je tedy nutné rozlišovat mezi prostorovou a sociálně-ekonomickou periferií. I když jsou si obě často velmi podobné, mohou jejich různé podoby vést k výrazné diverzifikaci pohraničních oblastí a
- důležitá je také řádovostně měřítková diferenciacce/hierarchizace regionů i jejich polohových poměrů, neboť postavení příhraničních regionů je odvislé od jejich polohy v hierarchickém systému.

Hranice, popřípadě hraniční regiony, lze všeobecně dělit podle mnoha kritérií a lze nalézt mnoho aspektů jejich vlivu. Maier (1990) například rozlišuje čtyři typy pohraničních regionů a jejich systémů (obrázek 3), a sice:

- otevřený systém (I), který je typický pro období historického formování státu snažícího se o expanzi,
- systém mostu (II), který kombinuje prvky otevřeného a uzavřeného systému, odlišná je pouze míra kontaktu mezi sousedními jednotkami,
- uzavřený systém (III), který reprezentuje polarizaci prostoru ve vztahu jádro-periferie a
- systém kontaktního území (IV), jenž je opět považován za kombinaci otevřeného a uzavřeného systému, ovšem díky výrazné intenzitě kontaktů mezi jednotkami je označován za ideální typ pro rozvoj území.

Obrázek 3 Systém fungování příhraničního regionu
Zdroj: Dokoupil (2004)

V rámci studia problematiky hranic je pak zřejmě nejvíce patrný vliv národních hranic, který je v prostředí České republiky nejčastěji spojován s politickými a socioekonomickými procesy, které proběhly v českém pohraničí zejména v letech 1945–1947. Tyto roky jsou v příhraničních oblastech charakteristické výrazným dopadem politického rozhodnutí, na jehož základě došlo k odsunu německého obyvatelstva. Na rozdíl od vysídlení venkovských obcí v důsledku odsunu českého

obyvatelstva před II. světovou válkou se ovšem toto rozhodnutí týkalo většiny zdejší populace a mělo značný vliv na rozvoj většiny venkovských obcí v pohraničí, neboť vedlo ke ztrátě kontinuity vlastnických vztahů, přerušení vytvořených sociálních sítí a jednorázovému poklesu počtu obyvatel (Perlín, 2010). Za totalitního režimu byly české státní hranice charakteristické zejména všeobecně izolující funkcí, a to především v oblastech svého souhlasného průběhu s železnou oponou. V této souvislosti hovořil pak např. Hampl (2000) o určité neukončenosti transformačních procesů v českém pohraničí. V současné době lze zaznamenat určité zlepšení situace pohraničních regionů, ovšem i zde lze z hlediska socioekonomických ukazatelů zaznamenat výrazné rozdíly.

I v době integrace České republiky do nejrůznějších nadnárodních struktur, a to včetně Evropské unie, však nelze pominout vliv státních hranic na rozvoj přilehlých regionů. Havlíček (2005) v této souvislosti konstatuje, že hraniční efekty, které zde probíhají, přispívají velkou měrou k polarizaci prostoru, neboť diferencují pohraničí od vnitrozemí. Všechny tyto efekty se navíc synergicky podmiňují (Hampl, 2000). Zatímco někteří autoři (např. O'Brien, 1992 nebo Fukuyama, 1992) hovoří v souvislosti s probíhajícími globalizačními procesy o snižování úlohy hranic, jiní (např. Huntington, 1993) upozorňují na jejich stále významnější úlohu a konfliktnější povahu mezi hlavními sociokulturními systémy (civilizacemi) světa. Anderson a O'Dowda (1999) ovšem tvrdí, že každá státní hranice a každý pohraniční region je unikátní, což vede k individualizaci vysvětlování jednotlivých hraničních významů a efektů.

České pohraničí bývalo v minulosti nejčastěji vymezováno jako soubor okresů při státních hranicích. Ačkoliv byla úroveň okresů nevhodně zvolená, a to zejména díky svým základním charakteristikám jako jsou jejich počet, územní rozsah nebo počet obyvatel (z těchto hledisek reprezentovala téměř polovinu celé ČR), byla všeobecně přijímána jako dostatečná, neboť byla nejnižší územní úrovní, na níž již existovala dostupná datová základna potřebná pro zkoumání zde probíhajících procesů (Hampl, 2000). V současné době se již ke stejnému vymezení mohou využít území obcí s rozšířenou působností (viz obrázek 4), jakožto řádově nižší samosprávné jednotky.

Dle Hampla (2000) mají na rozvoj českého pohraničí vliv tyto tři základní faktory:

- makropolitická atraktivita, jejíž vliv lze demonstrovat na rozdílném rozvoji atraktivní Šumavy oproti perifernímu regionu Jesenicka,

- „kvalita“ ekonomické základny, přičemž lze strukturu ekonomiky ve většině pohraničních regionů označit v porovnání s vnitrozemím za nepříznivou. Zejména, se to týká pánevních oblastí (Ústecka, Ostravska a částečně také Karlovarska) a slabě osídlených a silně zemědělsky orientovaných oblastí (Šumavy, Jesenicka) a
- sociální a sídelní stabilita, která souvisí s výraznou socialistickou industrializací v pánevních oblastech, na ni navázanou investiční činností, ekologickou devastací a následnou imigrací obyvatelstva.

Obrázek 4 Vymezení českého pohraničí dle obcí s rozšířenou působností

Zdroj: vlastní návrh; ArcČR500 – Arcdata Praha

České pohraničí má tak dle Hampla (2000) méně příznivou úroveň či dynamiku vývoje oproti vnitrozemí, ovšem ve většině případů není tento rozdíl natolik znatelný jako je tomu v případě polarizace jádro-periferie. Hlavní nevýhodu pohraničních regionů lze spatřovat především v „dědictví předchozích vlivů hranic na vývojové změny“.

4.1 Vnitrostátní administrativní hranice a jejich efekty

V rámci vlivu na rozvojové předpoklady daného území mohou ovšem nabývat významného významu také vnitrozemské hranice, mezi které lze zařadit jak hranice krajské, tak v návaznosti na téma předkládané práce také hranice vojenských újezdů (případně jiných administrativně, ekonomicky či environmentálně vymezených

odlišných celků). V blízkosti těchto čistě administrativních hranic dochází totiž často k narušení kontinuity prostorových i socioekonomických vztahů, a tím ke vzniku či k rozšiřování tzv. vnitřních periferií (viz kapitola 3.3.1). Jednotlivé hraniční efekty vznikající v prostoru narušeném vnitrozemskou hraniční linií jsou popsány níže.

Jak již bylo naznačeno výše, určitý vliv na rozvoj regionu mají taktéž hranice krajské. V jejich bezprostřední blízkosti totiž dochází velmi často k prohlubování periferního hraničního efektu (obrázek 5/V), v rámci kterého probíhá komunikace pouze mezi regionálními centry a oblastmi na hranici či v její blízkosti jsou díky své poloze a špatné dopravní dostupnosti znevýhodněné. Tento efekt lze v českém prostředí dobře dokumentovat mimo jiné na současné typologii území, která je součástí Strategie regionálního rozvoje ČR 2014–2020 (viz Příloha č. 2), a v rámci které je dobře patrný výskyt periferních obcí kopírující poměrně věrně administrativní hranice krajů.

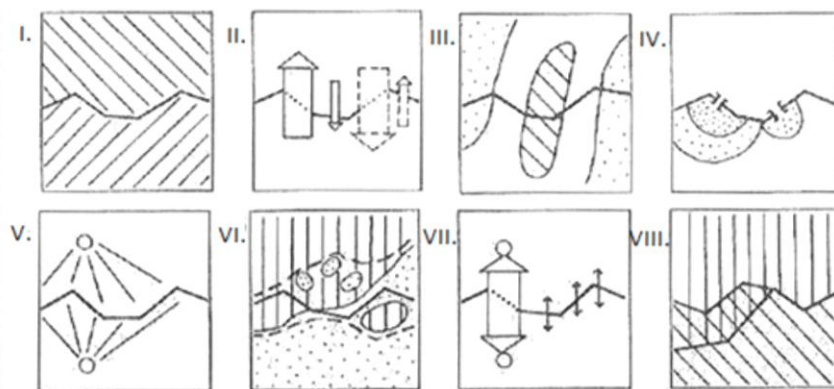
Výše zmíněné souvisí také s efektem přeskoků (obrázek 5/VII). Ten je charakteristický výměnou informací a koncentrací ekonomických aktivit ve velkých centrech, přičemž rozvoj malých obcí při hranicích je zanedbatelný (Svoboda, 2009).

Neméně důležitý je pak vliv hranice vojenských újezdů. Dokoupil (2004) považuje tyto hranice za výsledek právního aktu, tedy jde o hranice čistě politické a vymezené fixní linií. Svoboda (2009) uvádí, že jejich vliv na rozvoj přilehlých regionů je značný, jelikož lze vojenské újezdy považovat za, do jisté míry, specifické oblasti, které mají odlišné komplexní charakteristiky. Autor také přichází s myšlenkou, že na základě této skutečnosti je možné sledovat při hranicích vojenských újezdů tytéž procesy, které lze zaznamenat např. v pohraničních oblastech mezi jednotlivými státy.

V minulosti byl hraniční efekt způsobený hranicí vojenského újezdu označován např. Segerem a Beluzskym (1993) jako areálový (obrázek 5/I), jelikož takto vymezená hranice oddělovala dvě území s naprosto rozdílnými funkcemi. Takto vymezené hranice byly logicky vnímány jako bariéry v území, které ovlivňovaly socioekonomický rozvoj přilehlých oblastí a do určité míry je též izolovaly od okolních systémů. Postupně ovšem docházelo k částečnému zpřístupňování jednotlivých částí vojenských újezdů a jejich hranice tak začaly být vnímány jako semipermeabilní, tedy částečně propustné, díky čemuž dochází dle Pechala (2011) k postupnému snižování polarizace prostoru.

Ovšem i přes tyto skutečnosti lze v souladu se Svobodou (2009) tvrdit, že stále přetrvává spíše omezující vliv hranic vojenských újezdů na své okolí.

Na obrázku 5 jsou dále patrné další hraniční efekty, přičemž je nutné poznamenat, že síla a charakter hraničního efektu závisí na typu hranice, na její funkci, resp. otevřenosti a propustnosti a na charakteru sousedních regionů rozdělených hranicí. Potenciálně diferenční efekt (obrázek 5/II) tak podněcuje interakci sousedních regionů, ať už se jedná o přepravu osob či zboží, a to i navzdory rozdílné úrovni cen, kvality, služeb a příležitostí. Kontinuální efekt (obrázek 5/III) ukazuje, že v případě objektů fyzicko-geografického charakteru (geosféry) nelze považovat hranici za dělicí linii. V případě hranic vojenských újezdů dochází k tomuto efektu v souvislosti s postupným zpřístupňováním jejich okrajových částí (Svoboda, 2009), neboť se díky tomu snižuje význam čistě politických hranic vojenských újezdů. K difúznímu efektu (obrázek 5/IV) dochází s rozvojem přeshraniční spolupráce, kdy je rozvoj regionu ovlivňován regionem sousedním (tzv. pull-efekt). Efekt politicko-historický (obrázek 5/VI a 5/VIII) znázorňuje problém stability hranic, především se však týká problematiky rozvoje příhraničního regionu v důsledku posunu hranic (Dokoupil, 2004).

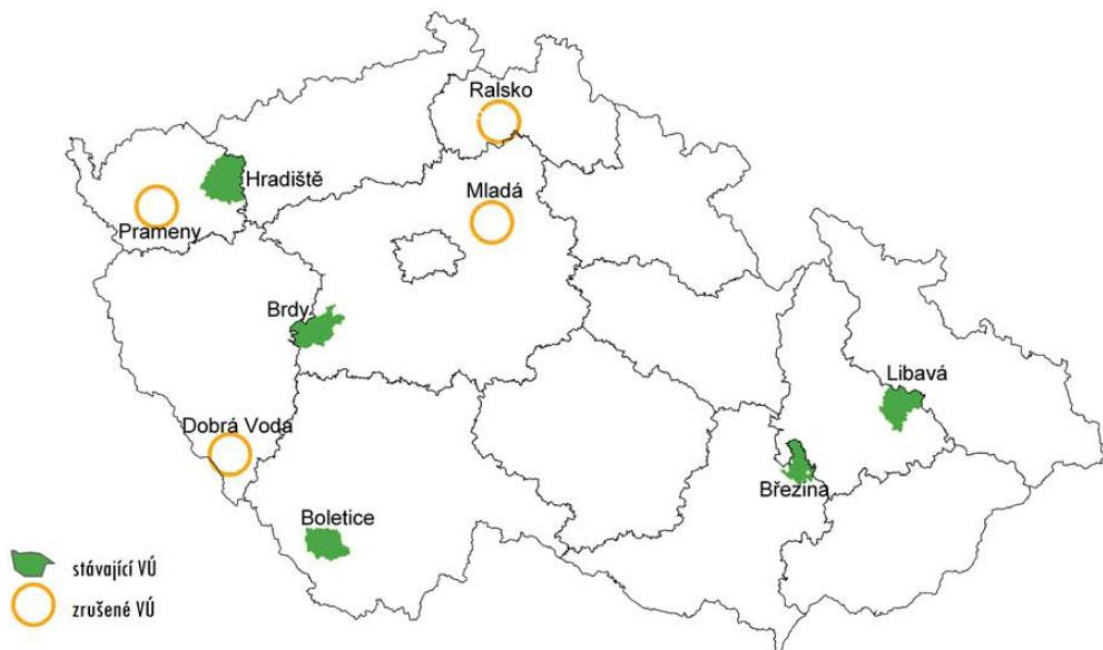
Obrázek 5 Vybrané hraniční efekty
Zdroj: Seger a Beluzsky (1993)

V zájmovém území lze v různé míře a intenzitě vysledovat téměř všechny výše zmíněné hraniční efekty. Výjimku tvoří pouze potenciálně diferenční efekt. Za nejvíce intenzivní lze přitom označit periferní hraniční efekt a efekt přeskoků, přičemž oba působí nejvíce v okolí Protivanovska. V celém zázemí vojenského újezdu je pak možné, s ohledem na formování hranic újezdu i plánovanou optimalizaci, zaznamenat také efekt politicko-historický.

5 AKTUÁLNÍ STAV PROBLEMATIKY VOJENSKÝCH ÚJEZDŮ V ČR

Jak již bylo naznačeno výše, předkládaná práce vychází z předpokladu, že lze území vojenských újezdů označit na periferní (marginální) území, přičemž sousední regiony jsou pak lokalizací vojenského újezdu limitovány. V této souvislosti pojednává následující kapitola o současném stavu plánované optimalizace vojenských újezdů, neboť ta může představovat významný rozvojový impulz přilehlých oblastí.

V současné době se nachází na území České republiky celkem pět vojenských újezdů (viz obrázek 6), které zabírají přibližně 1,7 % rozlohy státu (Kazatel, 2012). Vojenský újezd je zákonem definován jako „vymezená část území státu určená k zajišťování obrany státu a k výcviku ozbrojených sil“ (Zákon o zajišťování obrany ČR, 1999). Takto legislativně vymezená území stojí na okraji společenského zájmu a jako taková jsou pak označována za periferní (marginální) území.

Obrázek 6 Stávající a zrušené vojenské újedy na území České republiky
Zdroj: Seidl (2010)

Na výše uvedeném obrázku je patrná také první vlna konverze vojenských újezdů pod civilní správu, která proběhla v roce 1991, kdy byly po analýze potřeb využití území zrušeny vojenské újezdy Ralsko, Mladá a Dobrá Voda. Vojenský újezd Prameny byl pro svou nadbytečnost zrušen již v roce 1954 (Město Horní Slavkov, 2010).

V souvislosti s transformací Armády ČR, založené zejména na redukci počtu vojáků v činné službě, navrhlo Ministerstvo obrany na jaře 2012 optimalizaci počtu a rozlohy vojenských újezdů. Takto navržený proces předpokládá v roce 2016 zmenšení územní rozlohy čtyř vojenských újezdů (VÚ Boletice, VÚ Březina, VÚ Hradiště a VÚ Libavá) a zrušení VÚ Brdy, ačkoliv zdejší dělostřelecká posádka v Jincích zůstane zachována (Kazatel, 2012). Autor dále dodává, že byla v této souvislosti zřízena na Ministerstvu obrany Komise pro optimalizaci vojenských újezdů, jejímž úkolem je řízení procesu optimalizace a dále také zajištění potřebných podkladů pro realizaci celého procesu. Celý proces zmenšení územní rozlohy jednotlivých vojenských újezdů byl přitom navržen tak, aby nedošlo k omezení výcviku ozbrojených složek státu a zároveň také s přihlédnutím k požadavku na modernizaci a provozování jen nezbytného počtu výcvikových zařízení nutných k zabezpečení výcviku vojsk. Nezanedbatelným a často zmiňovaným pozitivem celého procesu optimalizace je pak předpokládaná úspora provozních nákladů v řádech desítek až stovek milionů korun, čímž by došlo v případě Armády ČR k výraznému snížení výdajů na provoz a investice. Na tomto místě je ovšem také vhodné zmínit, že z pronájmu cvičišť některým západoevropským státům, jejichž armády na území České republiky často cvičí, plynou do státního rozpočtu nemalé příjmy (Seidl a Chromý, 2010).

Další klady jsou spojovány zejména se sociální rovinou konverze, kdy by mělo dojít k usnadnění životní situace obyvatel těchto území. Ti jsou totiž omezeni jednak ve svých občanských právech a jednak např. v možnosti vlastnictví nemovitostí, neboť majetek nacházející se na území vojenských újezdů smí být pouze ve vlastnictví státu. V návaznosti na tuto problematiku by měly být taktéž vyrovnány restituční nároky vlastníků dotčených pozemků.

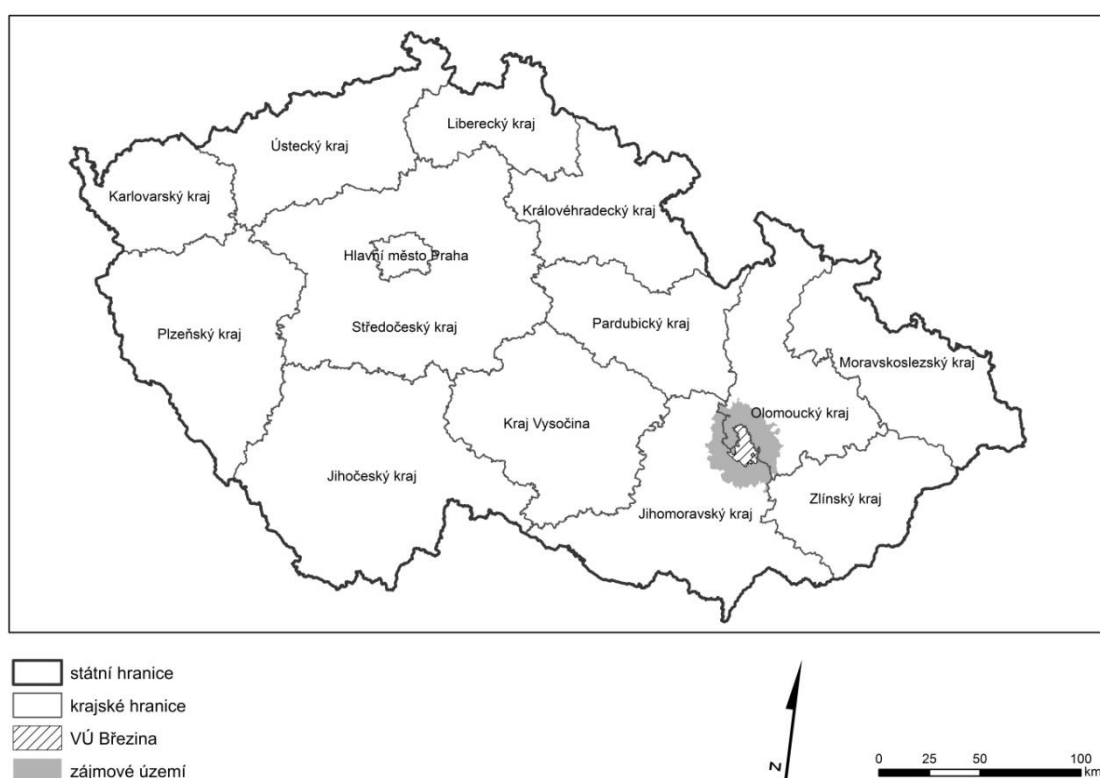
S optimalizací počtu a rozlohy vojenských újezdů na území ČR je spojeno mnoho pozitiv, ovšem lze nalézt také problematické stránky celého procesu. Negativum spojené s konverzí území využívaných pro vojenské účely je spojováno zejména s potřebou ochrany zdejšího cenného přírodního prostředí, neboť na mnoha územích vojenských újezdů se vyskytují chráněné druhy rostlin a živočichů. Optimalizace byla navržena tak, aby nedošlo k narušení územní ani druhové ochrany a současný návrh počítá pouze se změnou orgánu ochrany přírody, kterým se stane buď Ministerstvo životního prostředí, nebo příslušný krajský úřad. Dalším problémem se pak, zejména

v případě VÚ Brdy, jeví nutnost pyrotechnické sanace území, která bude pravděpodobně složitější, než se v začátcích projektu očekávalo (Pokorný, 2014).

Vojenský újezd Březina je, co do rozlohy, nejmenším újezdem na území České republiky, přesto je však velmi intenzivně využíván k výcviku národních obranných sil. Na území újezdu jsou přihlášení k trvalému pobytu pouze dva obyvatelé. Hlavním cílem optimalizace je v případě VÚ Březina tedy vyřešení restitučního nároku JUDr. Belcrediho (týká se jihovýchodní části újezdu), vyčlenění obydlených hájenek a dořešení drobných nepřesností průběhu hranice VÚ uvedených v katastru nemovitostí. Celkem dojde tedy v rámci tohoto procesu k vyjmutí přibližně 5 % současné rozlohy (konkrétně bude pod civilní správu převedeno 726 ha z celkových 15 817 ha - viz Kazatel, 2012). Se zmenšením rozlohy vojenského újezdu je však také spojena změna průběhu krajské hranice skrze zájmové území (Zákon č. 15/2015 Sb., o hranicích vojenských újezdů, 2015). Konkrétní úpravy společně s katastrálním členěním po změně hranic VÚ a úpravou průběhu krajské hranice jsou uvedeny v Příloze č 3.

6 ZÁKLADNÍ CHARAKTERISTIKA ZÁJMOVÉHO ÚZEMÍ

Za zájmové území bylo pro potřeby této práce označeno katastrální území obcí sousedících s vojenským újezdem Březina, které splňují podmínku vzdálenosti sídelního centra do 10 km od hranice újezdu. Tato vzdálenost byla zvolena zejména z důvodu zachycení širších souvislostí a vztahů (ekonomických, prostorových či sociálních) v daném území. Výše uvedenou podmínku splňuje celkem 116 obcí Jihomoravského a Olomouckého kraje, jejichž konkrétní výčet je uveden v Příloze č. 1. Poloha zájmového území v rámci České republiky je pak znázorněna na obrázku 7.

Obrázek 7 Poloha zájmového území v rámci České republiky

Zdroj: vlastní návrh; ArcČR500 – Arcdata Praha

Z hlediska administrativního členění zaujímá zájmový region částí území tří okresů a pěti správních obvodů obcí s rozšířenou působností (viz níže uvedená tabulka 1 nebo též Příloha č. 4). Téměř 46 % obcí přitom náleží do ORP Prostějov, které má také největší podíl na celkovém počtu obyvatel (téměř 56 %). Přitom však více jak 54 % obyvatel ORP bydlí v samotném městě Prostějov (v absolutním vyjádření konkrétně 44 330 obyv.). Významná část zájmového území náleží také do ORP Vyškov, v procentuálním vyjádření téměř 27 % obcí a 29 % obyvatelstva. I zde však připadá více jak 51 % obyvatelstva ORP k samotnému městu Vyškov. Z výše uvedeného je

patrná výrazná dominance obou center obcí s rozšířenou působností nad ostatními obcemi svých správních obvodů. Zbývající ORP Blansko, Boskovice a Konice přispívají k celkovému počtu obcí regionu téměř 28 %, avšak jsou obydleny pouze 16 % jeho obyvatelstva.

Tabulka 1 Administrativní členění zájmového území včetně počtu obyvatel k 26. 3. 2011

Okres	ORP	Počet obcí	Relativní podíl obcí	Počet obyv.	Relativní podíl obyv.
Blansko	Blansko	17	14,66	13 202	8,96
	Boskovice	8	6,90	3 543	2,41
Prostějov	Konice	7	6,03	6 925	4,70
	Prostějov	53	46,69	81 913	55,62
Vyškov	Vyškov	31	26,72	41 697	28,31
Celkem		116	100,00	147 280	100,00

Zdroj: Sčítání lidu, domů a bytů (2011), vlastní zpracování

Z historického hlediska, zejména s ohledem na novodobé dějiny, formoval podstatnou část zájmového území především rok 1935, kdy byl ve východní části Drahanské vrchoviny založen právě vojenský újezd (Janeček a kol., 1996). Ačkoliv však nelze v této době prokázat přímý vliv VÚ např. na hustotu zalidnění regionu, neboť při jeho založení nebyla vysídlena žádná obec (lze jej však předpokládat), lze očekávat dopad na ostatní ekonomické charakteristiky území. Mimo jiné např. skutečnost, že tento čistě mocenský zásah měl zajisté vliv také na zaměstnanost v regionu, neboť na rozsáhlou stavební činnost či jiné aktivity spojené s výstavbou provozní infrastruktury vojenského prostoru bylo navázáno množství pracovních příležitostí (podobně jako např. v českém pohraničí v době budování obranných opevnění). Přímý vliv vojenského újezdu na místní obyvatelstvo lze však již s jistotou prokázat v souvislosti s II. světovou válkou, kdy byl zdejší vojenský prostor rozšířen a došlo k vysídlení 33 obcí, především JZ a J směrem od tehdejší hranice vojenského újezdu (viz Příloha č. 5). Po ukončení války byl však vojenský újezd opět zmenšen a výše zmíněné obce byly zpět dosídleny. Současný rozsah VÚ pochází z roku 1999, kdy byl schválen zákon⁶, který mimo jiné upravuje průběh hranic všech VÚ na území České republiky.

Další, z historického hlediska významnou událostí, která měla vliv na současnou strukturu socio-ekonomických vztahů v regionu, byla reforma veřejné správy, zejména

⁶ Zákon č. 222/1999 Sb., o zajišťování obrany České republiky

její počáteční fáze. Ta je spojována s rokem 2000, kdy bylo speciálním zákonem⁷ ustanoveno nové krajské zřízení, které vytvořilo umělou administrativní hranici procházející skrze zájmové území a zapříčinilo tak vznik prostorové bariéry (s ohledem na zájmové území zejména v podobě vojenského újezdu) pro mnoho obcí Olomouckého kraje (signifikantní je v tomto směru oblast Protivanovska).

Z hlediska přírodních charakteristik zájmového území lze jako nejvýznamnější vnímat geomorfologické podmínky dané oblasti. V rámci tohoto členění se rozkládá region na území dvou základních provincií, tedy provincie Česká vysočina (S, SV a SZ od města Vyškov) a provincie Západní Karpaty (J, JV a JZ od Vyškova)⁸. Tato skutečnost ovlivňuje především členitost reliéfu, kdy se Dražanská vrchovina vyznačuje oproti Vyškovské bráně nejen vyšší nadmořskou výškou v rámci sledovaného území, ale také členitějším terénem a tím i odlišnými klimatickými podmínkami. Ty jsou typické nižšími teplotami zejména v oblasti vrcholových částí Dražanské vrchoviny (Kopřiva a kol., 1999). Zájmovým územím protéká několik vodních toků regionálního významu (např. Dražanský a Hraniční potok či drobné vodní toky Brodečka nebo Velká Haná). Z vodních ploch lze z hlediska významu jmenovat např. vodní nádrž Opatovice, která slouží jako zásobárna pitné vody či vodní nádrž Plumlov a rybník Olšovec, jež jsou využívány zejména pro rekreační účely.

Zájmové území (včetně vojenského újezdu) obývá celkem 147 282 obyvatel (k 26. 3. 2011), kteří tvoří přibližně 1,4 % populace Česka. Pokud bude brán v úvahu vojenský újezd, pak je hustota zalidnění regionu přibližně 126 obyv./km², tedy mírně pod národní hodnotou (132 obyv./km²). Avšak při jeho vyloučení již dojde k mírnému překročení celostátní úrovně a hustota zalidnění dosáhne na 145 obyv./km². V tabulce 2 je dále uveden vývoj počtu obyvatel v obcích zájmového území dle příslušnosti k obci s rozšířenou působností (ORP). Mezi jednotlivými ORP lze přitom zaznamenat výrazné populační rozdíly, které souvisí nejen s historickými, ale také s přírodními podmínkami regionu. Vývoj počtu obyvatel byl přitom vyhodnocen indexem změny⁹, v rámci kterého je patrný pokles počtu obyvatel téměř u všech sledovaných ORP. Nejvýraznější úbytek obyvatel byl zaznamenán u obcí náležejících do ORP Konice (o téměř 46 %). Lze přitom předpokládat, že tato skutečnost souvisí v měřítku zájmového území

⁷ Zákon č. 129/2000 Sb., o krajském zřízení.

⁸ Viz např. Pešková a kol. (1990) nebo Černý-Křetínský a Zouharová (1998).

⁹ Vypočítán jako (počet obyvatel v roce 2011 / počet obyvatel v roce 1921) * 100.

s absencí významnějšího administrativního i ekonomického centra (neboť Konici lze chápat jako centrum pouze místního významu) stejně tak jako se synergickými efekty hraničních vlivů krajské hranice a hranice VÚ. Zajímavým je pak zejména pokles počtu obyvatel v rámci ORP Prostějov, neboť samotné město Prostějov lze označit za typicky městské sídlo. Území patřící do tohoto správního obvodu ORP však tvoří poměrně rozlehlou oblast, v níž se nachází větší množství rozlohou i populačně menších obcí (téměř 22 % obyvatel žije v obcích s méně než 1 000 obyv. a více než 8 % obyvatel obývá populačně nejmenší obce do 500 obyv.). Ty jsou přitom v rámci regionu charakteristické špatnou vybaveností základními službami, horší dopravní dostupností a slabým ekonomickým potenciálem. V návaznosti na tyto skutečnosti tedy není úbytek počtu obyvatel nepřirozeným jevem. Nárůst obyvatelstva zaznamenala v rámci sledovaného území pouze ORP Vyškov. Tento trend lze připsat zejména polohovou blízkostí zájmových obcí ve vztahu k Brnu jakožto krajskému centru a s tím spojeným migračním pohybem obyvatelstva (např. ve smyslu procesu suburbanizace).

Tabulka 2 Vývoj počtu obyvatel v obcích zájmového území dle správních obvodů ORP v letech 1921 – 2011

ORP	1921	1930	1950	1961	1970	1980	1991	2001	2011	Index změny
Blansko	13 572	12 757	12 251	12 981	12 838	12 821	12 430	12 297	13 202	97,27
Boskovice	4 797	4 801	4 490	4 685	4 267	3 763	3 496	3 424	3 543	73,86
Konice	12 784	12 301	8 901	9 506	8 614	8 272	7 611	7 287	6 925	54,17
Prostějov	84 597	89 432	84 386	85 541	83 644	87 421	85 812	83 892	81 913	96,83
Vyškov	39 273	38 854	35 883	37 277	37 056	39 787	41 422	41 221	41 697	106,17

Zdroj: Statistický lexikon obcí (2013), vlastní zpracování

Jak tedy vyplývá z výše uvedeného, je region charakteristický hustou sídelní sítí, přičemž přibližně 11 % obyvatel obývá populačně nejmenší obce s méně než 500 obyvateli. V území se nachází pouze dvě větší města, a to Vyškov (21 496 obyv.) a Prostějov (44 330 obyv.). V návaznosti na tuto skutečnost však nabývají významu také lokální centra, za která lze považovat zejména sídla obcí s rozšířenou působností (např. Konice, více pak Boskovice či Blansko).

Vojenský újezd Březina je, s ohledem na sídelní strukturu, zvláštním případem újezdu, na jehož území se nenachází žádná obec. Výjimku tvoří pouze obec Podivice, která je újezdem sice zcela obklopena, nicméně tvoří, stejně jako ostatní obce v regionu, územní samosprávné společenství občanů, které jakožto veřejnoprávní korporace hospodaří s vlastním majetkem.

7 VYMEZENÍ PERIFERNÍCH OBLASTÍ V ZÁJMOVÉM ÚZEMÍ

Následující kapitola zaznamenává nejen výsledky vymezení periferních resp. neperiferních oblastí zájmového území dle výše zmíněné metodiky, také však rovněž uvádí k jednotlivým kategoriím obcí stručné komentáře. V oddílu je uvedeno vymezení obcí jak podle výpočtu kompozitního indikátoru, tak také jako výsledek shlukové analýzy.

7.1 DSI jako kompozitní indikátor

V rámci výpočtu DSI jakožto kompozitního indikátoru (indexu) byly obce zájmového území rozděleny do pěti kategorií, od silně periferních po silně centrální. Konkrétní zařazení obcí do jednotlivých kategorií je zobrazeno na obrázku 8. V níže uvedené tabulce (tabulka 3) jsou pak uvedeny průměrné hodnoty vybraných ukazatelů za jednotlivé kategorie obcí, krajské hodnoty těchto ukazatelů a také hodnoty národní.

Tabulka 3 DSI jako kompozitní indikátor - průměrné hodnoty vybraných ukazatelů za jednotlivé kategorie ve srovnání s hodnotami příslušných krajů a České republiky

Kategorie	Počet obcí	Hustota zalidnění	Podíl EAO na trvale bydlícím obyvatelstvu	Podíl zaměstnaných v primárním sektoru na EAO	Podíl neobydlených domů na celkovém počtu domů	DSI
Silně periferní	13	60,57	41,61	12,39	30,94	62,89
Periferní	19	60,17	42,48	6,78	25,00	86,70
Stabilizované	40	86,79	44,39	5,50	20,40	99,32
Centrální	30	114,22	46,92	3,89	18,10	110,88
Silně centrální	14	237,85	51,44	2,45	13,87	131,12
Jihomoravský kraj	-	161,71	49,16	2,54	13,28	-
Olomoucký kraj	-	119,31	48,37	3,04	13,39	-
Česká republika	-	132,33	48,68	2,45	16,54	-

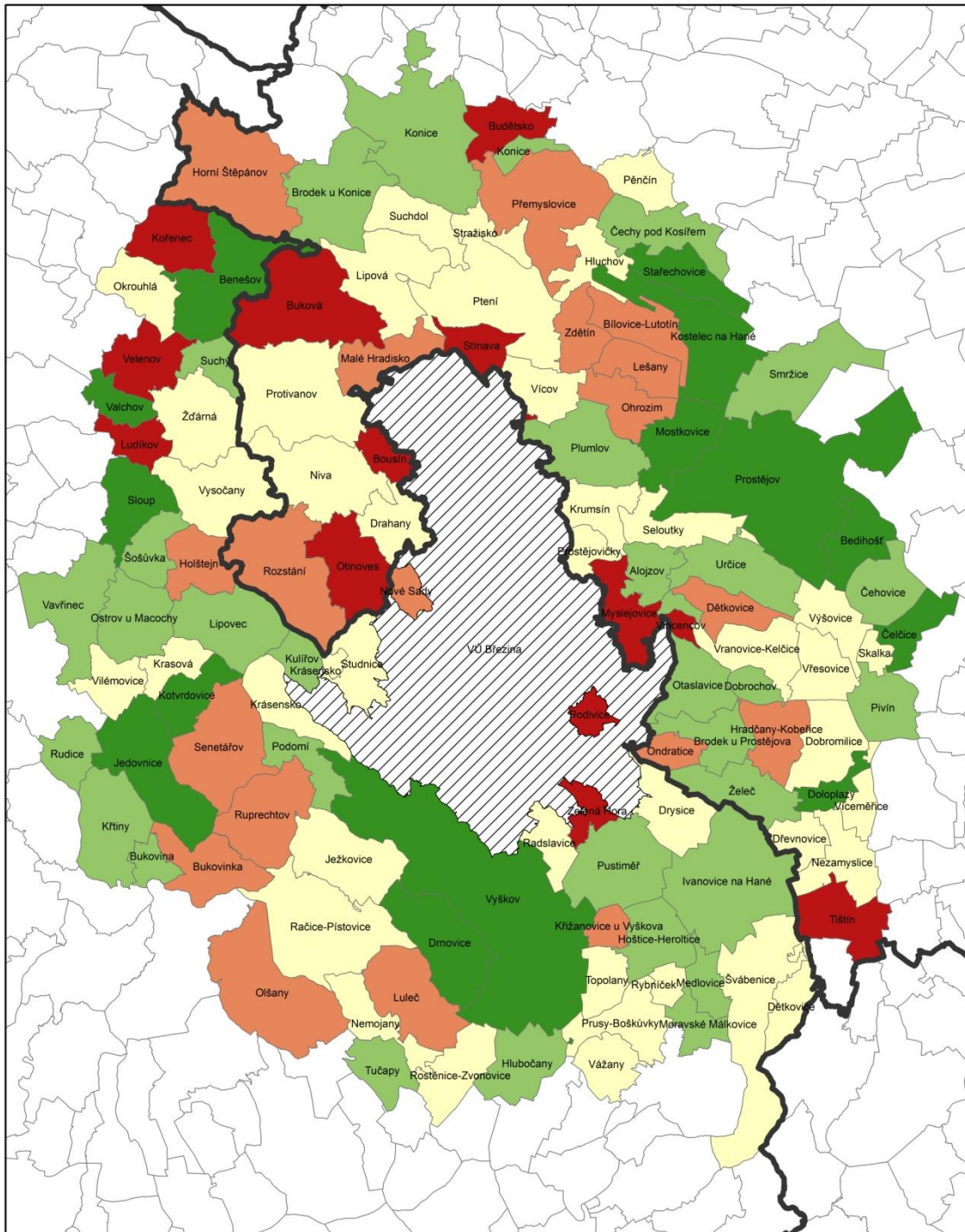
Zdroj: SLDB (2011), vlastní výpočty

Kategorii silně periferních obcí tvoří obce, které jsou na tom z hlediska sledovaných ukazatelů nejhůře. Tato kategorie je přitom zároveň nejméně početnou skupinou, neboť do ní bylo zařazeno pouze přibližně 11 % obcí. Typickými znaky této skupiny jsou nižší hodnoty hustoty zalidnění i podílu EAO na trvale bydlícím obyvatelstvu. Naopak oba indikátory typu min jsou charakteristické poměrně vysokými hodnotami, a to i v rámci srovnání s oběma kraji i hodnotou celé ČR. Např. podíl zaměstnaných v primárním

sektoru na EAO převyšuje národní hodnotu téhož ukazatele dokonce více než pětkrát.¹⁰ Z obrázku 8 je přitom patrné, že se obce v této kategorii nacházejí ve většině případů v těsném sousedství s vojenským újezdem nebo v blízkosti krajské hranice. Netvoří však souvislé území, naopak jsou rozptýleny v rámci celé sledované oblasti. Četnější výskyt byl však zaznamenán na území Dražanské vrchoviny, která je v rámci zájmového území charakteristická vyšší nadmořskou výškou, členitým terénem i lesnatostí. Všechny tyto faktory pak zhoršují dopravní dostupnost zdejších obcí, a to zejména v zimních měsících. Častější výskyt silně periferních obcí byl také zjištěn na území Olomouckého kraje, pro jehož některé obce tvoří vojenský újezd opět zejména dopravní bariéru. Lze však předpokládat, že spolu s narušením dopravních vazeb budou obdobným způsobem ovlivněny v těchto obcích také sociální, ekonomické a kulturní vztahy (a to zejména u obcí lokalizovaných v západním výběžku Olomouckého kraje, které byly navíc po skončení II. světové války z důvodu zmenšení rozlohy VÚ zpětně dosídleny). Obce náležející do této skupiny jsou také typické absencí základních prvků občanské vybavenosti (obchod, lékař či škola), špatnou úrovní technické infrastruktury a s tím spojenou nízkou úrovní některých aspektů kvality života.

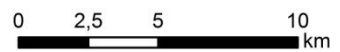
Kategorie periferních obcí je opět v rámci zájmového území charakteristická nižšími hodnotami indikátorů typu max (s výjimkou hustoty zalidnění) a vyššími hodnotami indikátorů typů min. Ty jsou však oproti předchozí kategorii silně periferních obcí již podstatně nižší (v případě podílu zaměstnaných v primárním sektoru na EAO o téměř polovinu a u podílu neobydlených domů na celkovém počtu domů o pětinu). Z hlediska geografické polohy tvoří tyto obce v mnoha případech již souvislejší oblasti lokalizované v bezprostředním okolí vojenského újezdu, při průběhu hranice krajů anebo v sousedství silně periferních obcí. Výjimku tvoří shluky obcí v SV a JZ části újezdu, které jsou tvořeny populačně menšími obcemi (do 600 obyv.) lokalizovanými v zázemí významnějších regionálních center. Tato místní centra (pro SV shluk se jedná zejména o Prostějov, Mostkovice a Kostelec na Hané, v rámci JZ shluku lze takto označit Jedovnice, Kotvrdovice či Vyškov) lze přitom z pohledu periferních obcí vnímat jako konkurenční jednotky v rámci socio-ekonomického i sídelního systému.

¹⁰ Vzhledem k výše uvedeným charakteristikám území, ve kterém se tyto obce nacházejí, lze přitom tvrdit, že většina v primárním sektoru zaměstnaných osob pracuje spíše v lesnictví oproti klasickému zemědělství. Za významného zaměstnavatele v regionu lze v tomto ohledu označit zejména Vojenské lesy a statky, s.p.

DSI

- silně periferní
 - periferní
 - stabilizované
 - centrální
 - silně centrální
- krajská hranice
 - VÚ Březina

Obrázek 8 Typologie obcí dle kompozitního indikátoru

Zdroj: vlastní návrh; ArcČR500 – Arcdata Praha

Nejčtenější kategorií je skupina stabilizovaných obcí, kam bylo zařazeno téměř 35 % všech sledovaných jednotek. Takto označené obce jsou oproti obcím periferním charakteristické příznivějšími hodnotami indikátorů typu max (zejména hustotou zalidnění, která je vyšší o téměř 27 procentních bodů (p.b.) a nižšími hodnotami indikátorů typu min (především výrazným rozdílem v případě ukazatele podíl neobydlených domů na celkovém počtu domů, který je nižší o téměř 5 p.b.). Obce zařazené do této kategorie tvoří pravděpodobně největší souvislé oblasti v rámci celého sledovaného území. Tuto skupinu lze tedy charakterizovat jak určitý mezistupeň mezi oběma krajními variantami. Lze tak předpokládat, že v budoucnu mohou být tyto jednotky zařazeny jak mezi periferní (v případě zaostávání za ostatními obcemi regionu), tak také mezi centrální (v případě příznivého vývoje sledovaných ukazatelů¹¹).

Následující skupinu tvoří obce označené jako centrální, které jsou v rámci zájmového území charakteristické již nadprůměrnými hodnotami demograficko-strukturálního indexu a tedy i příznivými hodnotami jednotlivých ukazatelů použitých při jeho výpočtu. Indikátory typu max se svými hodnotami blíží hodnotám krajským (především Olomouckého kraje) a v případě podílu EAO na trvale bydlícím obyvatelstvu dokonce i hodnotě celostátní (ta je vyšší o necelé 2 p.b.). Krajským i celostátním hodnotám se přibližují také indikátoru typu min, které se liší nejvíce u podílu neobydlených domů na celkovém počtu domů, a to o více než 26 % u obou krajů a o téměř 9 % od hodnoty národní. Z hlediska geografické polohy jsou centrální obce lokalizovány většinou v zázemí regionálních center (Prostějov, Konice, Vyškov), ve spádovém území dalších místních center, které však nejsou součástí zájmové oblasti (Blansko, Boskovice), či v blízkosti významných dopravních cest (patrný je např. četnější výskyt těchto obcí v souvislosti s rychlostní komunikací R46 spojující Vyškov s Prostějovem). V rámci ostatních socio-ekonomických charakteristik lze tyto obce považovat již za dostatečně vybavené prvky občanské i technické infrastruktury, která je však často ve stavu vyžadujícím v blízké budoucnosti výrazné investice na její udržení či obnovu (např. v případě obce Pustiměř se jedná o rekonstrukci a zvýšení kapacity stávající čistírny odpadních vod).

Poslední kategorii silně centrálních obcí tvoří jednotky, které jsou z hlediska sledovaných ukazatelů nadprůměrné nejen v rámci zájmového území, ale také v rámci

¹¹ Avšak nejen pouze v případě sledovaných ukazatelů, neboť i ty, jak bylo naznačeno v metodice práce, mají svá omezení.

krajské i národní úrovni. Je však nutné zmínit, že na výsledné průměrné hodnoty sledovaných ukazatelů mají výrazný vliv obě velká města, Vyškov i Prostějov, která lze z hlediska souboru zkoumaných obcí označit za odlehlé případy¹². Do této kategorie byly zařazeny mimo výše zmíněná města dále také obce v jejich zázemí či další lokální centra jako např. Jedovnice, které jsou významné především svým turistickým potenciálem. Zařazení Benešova a Valchova do této nejsilnější kategorie souvisí s lokalizací vyjmenovaných obcí v zázemí center obcí s rozšířenou působností, které však nejsou součástí zkoumaného zájmového území (Blansko a Boskovice) a v případě Sloupu též s výrazným turistickým potenciálem oblasti souvisejícím s Moravským krasem.

7.2 DSI jako výsledek shlukové analýzy

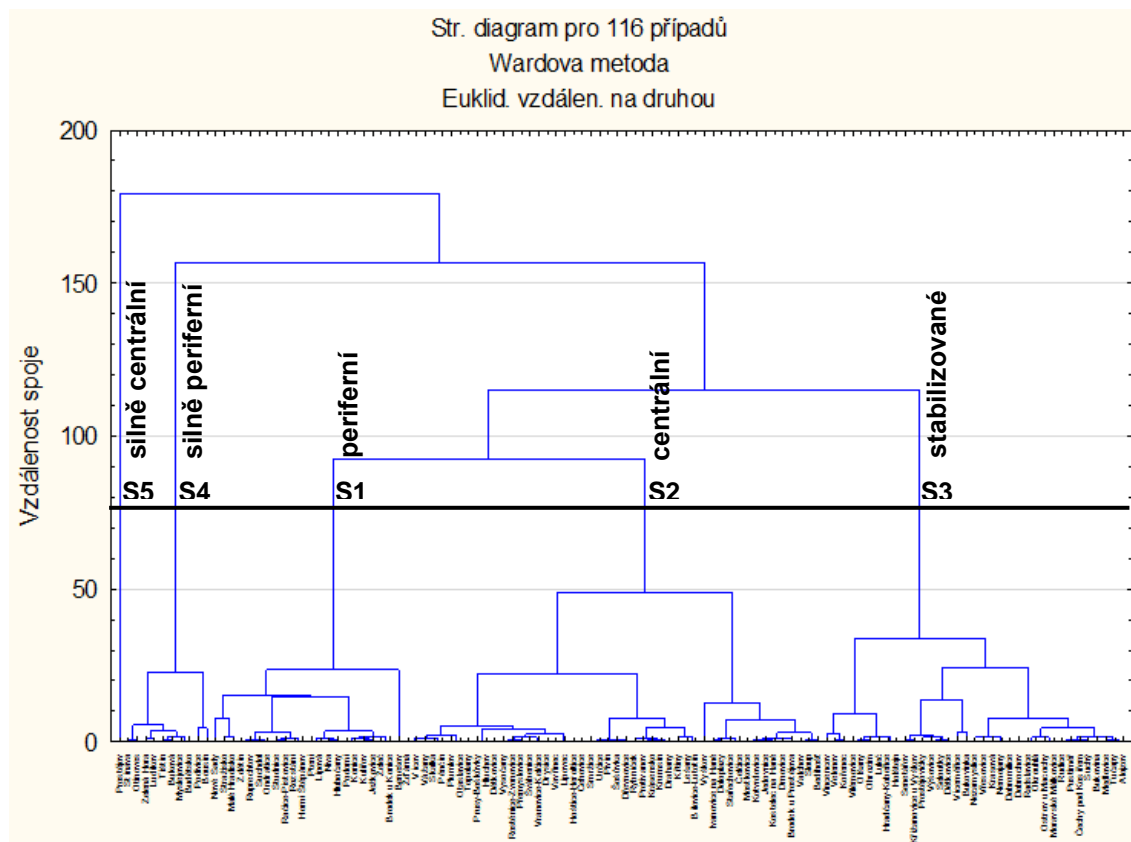
Následující kapitola pojednává o výsledcích shlukové analýzy, přičemž konečná klasifikace je zachycena na obrázku níže (obrázek 10). Na základě zhodnocení vzdáleností spojení jednotlivých shluků byl soubor obcí rozdělen do pěti shluků (viz obrázek 9) a tedy i pěti kategorií, opět od silně periferních po silně centrální¹³.

Z hlediska srovnání s předchozí metodou výpočtu stojí za pozornost prostorové rozmístění jednotlivých kategorií. Především u skupin centrálních, periferních a částečně též stabilizovaných shluků lze hovořit o větší koncentraci takto vymezených obcí oproti jejich rozložení při metodě kompozitního indikátoru. Nejčtenější výskyt periferních obcí byl přitom u shlukové analýzy zaznamenán v SZ části zájmového území, menší shluk též SZ od Vyškova. Opět lze říci, že toto vymezení má bezesporu souvislost nejen s hranicí VÚ, ale také s hranicí krajů. Vliv zde mají do určité míry, podobně jako u kompozitního indikátoru, také historické souvislosti (zejména v JZ shluku periferních obcí), a to s ohledem na dosídlení velké části tohoto území při zmenšení újezdu na svoji současnou rozlohu po II. světové válce. Také častější výskyt centrálních obcí v zájmovém území působí dojemem jejich větší koncentrovanosti. Lze přitom říci, že tyto obce poměrně věrně kopírují průběh důležitých dopravních tahů skrze zájmové území. Níže uvedená tabulka (tabulka 4) pak zaznamenává, obdobně

¹² Průměr jako statistická charakteristika je odlehlými hodnotami ovlivněn.

¹³ Vzhledem k velkému počtu shlukovaných jednotek (116 obcí) nebylo možné zajistit čitelnost zařazení obcí do shluků. Jednoznačná klasifikace obcí spolu s číslem shluku je proto uvedena v Příloze č. 6.

jako u kompozitního indikátoru, průměrné hodnoty vybraných ukazatelů za jednotlivé kategorie obcí v porovnání s hodnotami krajskými i hodnotou celorepublikovou.

Obrázek 9 Dendrogram shlukování obcí

Zdroj: vlastní výpočet

Při srovnání průměrných hodnot sledovaných ukazatelů za dané kategorie obcí (tabulky 3 a 4) i při srovnání počtu obcí zařazených do jednotlivých kategorií podle obou použitých metodik výpočtu DSI (viz tabulka 5) byly zaznamenány jen mírně odlišné výsledky. Největší rozdíl byl přitom zjištěn u kategorie centrálních obcí, kdy shluková analýza vymezi větší shluk takto označených obcí, a to konkrétně o 18 případů. Oproti tomu při metodě kompozitního indikátoru bylo naopak zařazeno více obcí mezi silně centrální (o 13 jednotek). Celkem 13 obcí (konkrétní seznam těchto obcí je uveden v Příloze č. 1, kde jsou označeny světle šedou barvou) bylo přitom v rámci použitých metodik zařazeno ve skupinách lišících se o dvě kategorie, tedy např. jako silně periferní v případě kompozitního indikátoru, ale jako stabilizované u shlukové analýzy. Výjimka však byla zaznamenána u obce Benešov, která byla u metody kompozitního indikátoru označena jako silně centrální, zatímco v případě shlukové analýzy byla zařazena mezi obce periferní. V relativním vyjádření se v součtu jedná o 12 % obcí. Souhrnně lze tedy konstatovat, že vymezení obcí je v rámci obou použitých metodik

poměrně stabilní a zmíněné rozdíly v zařazení obcí lze zdůvodnit právě rozdílnou metodikou.

Tabulka 4 Shluková analýza - průměrné hodnoty vybraných ukazatelů za jednotlivé kategorie ve srovnání s hodnotami příslušných krajů a České republiky

Kategorie	Počet obcí	Hustota zalidnění	Podíl EAO na trvale bydlícím obyvatelstvu	Podíl zaměstnaných v primárním sektoru na EAO	Podíl neobydlených domů na celkovém počtu domů
Silně periferní	10	61,05	44,29	14,59	30,09
Periferní	22	63,73	50,40	4,58	28,31
Stabilizované	35	92,70	38,96	3,99	19,97
Centrální	48	120,13	47,56	5,69	16,31
Silně centrální*	1	1 135,50	53,62	1,06	24,51
Jihomoravský kraj	-	161,71	49,16	2,54	13,28
Olomoucký kraj	-	119,31	48,37	3,04	13,39
Česká republika	-	132,33	48,68	2,45	16,54

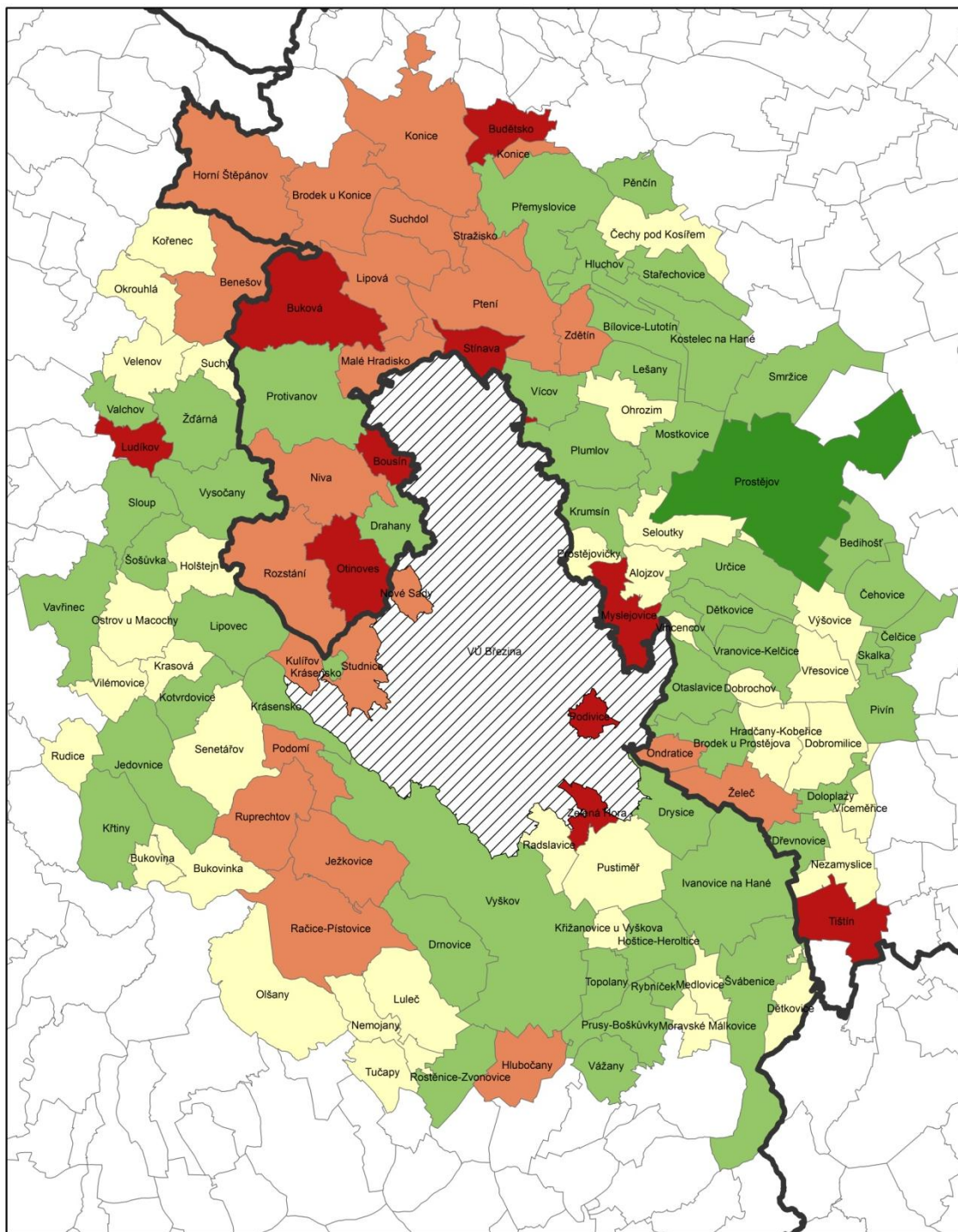
Zdroj: SLDB (2011), vlastní výpočty

*Kategorie neobsahuje hodnoty průměrné, ale vzhledem ke skutečnosti, že se jedná o jednoprvkový shluk reprezentovaný pouze městem Prostějov, zahrnuje tato skupina hodnoty vypočtené pouze pro tento jeden prvek.

Tabulka 5 Srovnání počtu obcí v jednotlivých kategoriích dle obou metodik výpočtu DSI

Kom. indikátor \ Shluk. analýza	Shluk. analýza					Σ
	Silně periferní	Periferní	Stabilizované	Centrální	Silně centrální	
Silně periferní	10	0	3	0	0	13
Periferní	0	7	8	4	0	19
Stabilizované	0	8	13	19	0	40
Centrální	0	6	11	13	0	30
Silně centrální	0	1	0	12	1	14
Σ	10	22	35	48	1	116

Zdroj: vlastní výpočty

Shluková analýza

Obrázek 10 Typologie obcí dle shlukové analýzy
Zdroj: vlastní návrh; ArcCR500 – Arcdata Praha

8 KVALITATIVNÍ VÝZKUM

V následujících podkapitolách je uveden způsob výběru obcí pro bližší kvalitativní výzkum spolu s vybranými socioekonomickými ukazateli. Níže jsou také zaznamenány konkrétní zjištěné závěry doplněné o stručný komentář.

8.1 Vymezení obcí pro kvalitativní výzkum

Obce pro kvalitativní výzkum byly vybrány na základě průniku výše uvedených metodik, a sice jako případy, které splňují podmínku zařazení do kategorie silně periferních obcí u obou použitých způsobů výpočtu DSI. Tuto podmínku splňuje celkem 10 obcí zájmové území, které jsou spolu s vybranými charakteristikami a ukazateli uvedeny v tabulce 6. Z tabulky je patrné, že se až na výjimku Myslejovic a Tištína jedná o populačně nejmenší obce s počtem obyvatel (méně než 500 obyvatel). S výjimkou obce Buková lze tyto obce označit za malé také z hlediska rozlohy.

Tabulka 6 Vybrané obce pro kvalitativní výzkum

Obec	Počet obyvatel	Rozloha (km ²)	Hustota zalidnění	Podíl EAO na trvale bydlícím obyvatelstvu	Podíl zaměstnaných v primárním sektoru na EAO	Podíl neobydlených domů na celkovém počtu domů
Bousín	142	3,42	41,52	47,18	17,91	51,58
Budětsko	434	5,81	74,70	46,08	14,00	23,56
Buková	322	17,42	18,48	43,17	15,83	27,61
Ludíkov	310	4,04	76,73	39,03	14,05	20,19
Myslejovice	685	6,92	98,99	45,26	13,87	25,78
Otinoves	289	9,52	30,36	47,40	11,68	30,82
Podivice	197	2,26	87,17	45,18	19,10	36,14
Stínava	156	4,51	34,59	42,95	10,45	32,88
Tištín	508	8,26	61,50	46,06	17,52	26,42
Zelená Hora	256	2,96	86,49	40,63	11,54	25,93

Zdroj: SLDB (2011), vlastní výpočty

Z pohledu demograficko-strukturálního indexu lze výše uvedené obce označit za nejvíce problematické, potýkající se s velmi slabým socioekonomickým potenciálem. Ten se projevuje nejen v nízkých hodnotách hustoty zalidnění a podílu ekonomicky aktivních obyvatel na celkovém počtu obyvatelstva, ale i v poměrně vysokých hodnotách obou ukazatelů typu min. Z hlediska hustoty zalidnění nedosahuje ani jedna výše uvedená obec celostátní hodnoty (132 obyv./km²). Nejnižší hodnota byla zjištěna u obce Buková, u které je tento ukazatel oproti národní hodnotě sedmkrát nižší.

V rámci podílu ekonomicky aktivních obyvatel na trvale bydlícím obyvatelstvu byly sice u výše uvedených obcí zjištěny v porovnání s Českou republikou nižší hodnoty, rozdíly však nejsou příliš výrazné. Rozdílná situace však byla patrná u podílu zaměstnaných v primárním sektoru na ekonomicky aktivních obyvatelích. Nejvyšší zaznamenaná hodnota u obce Podivice převyšuje národní průměr (2,45 %) dokonce více než sedmkrát. Poměrně výrazně odlišné jsou také hodnoty ukazatele podílu neobydlených domů na celkovém počtu domů. Zde byl nejvyšší podíl zaznamenan u Bousína (51,6), přičemž hodnota zde byla více než třikrát vyšší oproti podílu těchto domů v celé ČR (16,5).

Tyto obce lze tedy dle výše uvedených ukazatelů označit z pohledu trvalého bydlení za neatraktivní, navíc z ekonomického hlediska disponující nízkým potenciálem se silně převažující zaměstnaností v primárním sektoru národního hospodářství. S ohledem na podíl ekonomicky aktivních obyvatel na trvale bydlícím obyvatelstvu lze u takto vymezených obcí očekávat také poměrně vysoký index stáří a také vysoké hodnoty míry nezaměstnanosti. Tento předpoklad se u obou ukazatelů potvrdil, přičemž index stáří dosahuje dokonce hodnot kolem 202 % u obce Buková, 189 % u obce Otínoves či 173 % v obci Myslejšovice. Nejvyšší míra nezaměstnanosti byla zjištěna u obce Podivice (24,70 %), ve Stínavě (22,40 %) a v Ludíkově (21,50 %). Nejnižší naopak u obce Zelená Hora (9,60 %).

8.2 Výsledky řízených rozhovorů

Pro kvalitativní výzkum byla stanovena osnova rozhovoru obsahující zásadní témata, konečný počet otázek se však u jednotlivých dotazovaných lišil. A to nejen v závislosti na znalosti dané problematiky u oslovených starostů, ale také s ohledem na jejich ochotu odpovídat. Z deseti oslovených starostů však dva rozhovor odmítli. Jednalo se o starosty obcí Buková a Budětsko. Rozhovory s ostatními starosty proběhly v březnu 2015.

Cílem rozhovorů bylo, mimo jiné, zjistit, jaké jsou rozvojové priority a bariéry obcí označených v rámci předchozího výzkumu jako silně periferní a zda využívají tyto obce nástroje strategického plánování a podílí se tak na rozvojových aktivitách v daném území (např. prostřednictvím mikroregionu či místní akční skupiny). Hlavním tématem rozhovorů však byla problematika lokalizace obcí v blízkosti vojenského újezdu a tedy i jeho vliv na rozvojové možnosti vybraných obcí. Opomenut nebyl ani účinek

hraničních efektů krajské hranice. V neposlední řadě byla část rozhovoru zaměřena na rozvojové aktivity obcí související s překonáním jejich periferního postavení. Podstatné úvahy a závěry plynoucí z rozhovorů uvádí následující text.

V první řadě je patrná shoda oslovených starostů v tom, že považují své obce za tradiční venkovská sídla, která jsou typicky spíše periferního charakteru, navíc hospodařící s omezeným rozpočtem. Zároveň však považují své obce za udržované, rozvíjející se a aktivně se podílející (prostřednictvím MAS či mikroregionu) na rozvojových aktivitách území.

Z hlediska rozvojových priorit je pro tyto obce nejdůležitější vybudování, obnova či rozšíření stávající technické infrastruktury (místní komunikace, veřejné osvětlení, kanalizace, čistírna odpadních vod atd.), která často přímo a výrazně ovlivňuje možnosti rozvoje bydlení. O stavební parcely by byl přitom v dotčených obcích dle starostů zájem, a to zejména z řad místních občanů. Jejich zástavbě však brání právě nevyhovující technický stav obslužné infrastruktury. S výše uvedeným souvisí také snaha vedení obcí o stabilizaci obyvatelstva. Obce se také zaměřují při svém rozvoji na společenské aktivity pro děti, seniory i širokou veřejnost, a to především péčí o zdejší kulturní infrastrukturu.

Obce jsou charakteristické spíše chudším spolkovým životem, jemuž prakticky ve všech sledovaných případech dominují místní sdružení dobrovolných hasičů, ve výjimečných případech doplněné o spolek myslivců či přátel přírody a sportovně orientovaný spolek. Ve všech obcích, ve kterých tyto spolky existují, se přitom podílí na organizaci volného času a společenských akcí, a to zejména ve spolupráci s místním obecním úřadem. Samotní občané však příliš aktivity v rámci rozvojových činností obce nevyvíjí, mnozí se do jejího společenského života nezapojují vůbec.

Všeobecně lze říci, že dané obce využívají nástrojů strategického plánování v nedostatečné míře. Ve většině obcí je zpracován pouze územní plán, který je navíc často aktualizován pouze s ohledem na současné požadavky občanů, nikoliv jako dokument, který má odrážet principy dlouhodobě udržitelného rozvoje. Nejvýraznější spolupráce je v této oblasti patrná s místními akčními skupinami, a to zejména s ohledem na plánovací dokumenty spojené s novým programovým obdobím 2014 – 2020. V menší míře lze zaznamenat podobné strategické dokumenty také na

mikroregionální úrovni. Výjimku z výše zmíněného tvoří pouze obec Bousín, která má zpracovaný vlastní rozvojový plán. V něm si vytýčila krátkodobé cíle spojené s investicemi do místní technické infrastruktury (např. rekonstrukce místních komunikací, vybudování kanalizace či víceúčelového hřiště), neopomněla však ani sociálně zaměřené projekty (např. podpora sportovních či kulturních akcí a zapojení zdejších obyvatel).

Největší rozvojové bariéry spojují oslovené obce s finančními možnostmi, kdy hospodaří často s velmi omezeným rozpočtem. Zejména v rámci zajištění běžného chodu obce je nedostatek finančních prostředků mnohdy velmi výrazný. Z hlediska investičních projektů je dle starostů možné tuto skutečnost do jisté míry kompenzovat různými dotačními tituly. Obce jsou přitom poměrně aktivní, pokud se jedná o dotační žádosti z evropských fondů. Mezi nejčastější projekty patří právě investice spojené s opravami místních komunikací a projekty zaměřené na životní prostředí (čistota ovzduší či v současné době intenzivně řešená problematika ukládání biologicky rozložitelného odpadu). Z krajských titulů jsou na obecní úrovni často financované projekty zaměřené na obnovu a udržitelnost lesa či na územní plánování. Významnou část finančních prostředků čerpají dotčené obce také prostřednictvím místních akčních skupin a jimi užívané metody Leader (u oslovených obcí se jedná zejména o drobnější projekty zaměřené na kulturní a společenské akce).

Z územního hlediska přitom oslovené obce všeobecně nevnímají výraznější prostorové hranice, které by ovlivňovaly jejich rozvoj. V rámci krajského uspořádání upozorňuje na okrajové postavení obce pouze vedení Otinovsi, které zároveň poukazuje na výrazný synergický efekt spojený s bezprostřední blízkostí vojenského újezdu. Názory ostatních starostů se v tomto ohledu různí. Zatímco např. starosta Ludíkova zmiňuje špatné dopravní spojení s Olomouckým krajem, starostka Tištína uvádí v této souvislosti spíše pozitivní aspekty spojené zejména s množstvím pracovních příležitostí naskýtajících se místním občanům díky blízkosti jihomoravských měst Ivanovice na Hané a Vyškov.

Oslovení starostové se také neshodli v otázce, zda ovlivňuje blízkost vojenského újezdu rozvojové možnosti obcí. Zatímco obce na okraji zájmového území (Ludíkov či Tištín) žádný vliv vojenského újezdu nevnímají, obce s vojenským újezdem přímo sousedící (Myslejovice, Podivice, Otinoves, Stínava, Zelená Hora) označují souhlasně jeho přítomnost za omezující faktor, který působí na místní socioekonomický systém

negativním způsobem. Zároveň však pouze starosta Otinovsi uvádí, že lze označit vojenský újezd za hlavní prvek, který působí přímo na hustotu zalidnění, míru zaměstnanosti a další socioekonomické charakteristiky obce. Ostatní dotázaní starostové se domnívají, že tyto ukazatele nejsou lokalizací obce v sousedství vojenského újezdu ovlivněny a výše deklarovaný negativní vliv nedokážou blíže specifikovat. Všichni starostové obcí v těsném sousedství s vojenským újezdem také v této souvislosti uvádí, že zejména v minulosti působily Vojenské lesy a statky, s.p. vyvíjející své aktivity ve vojenském prostoru jako významný zaměstnavatel obyvatel regionu. V současné době však s ohledem na provedenou restrukturalizaci podniku a modernizaci technického vybavení tuto pozici již nezastávají a počty zaměstnaných místních občanů výrazně klesly. Tato skutečnost měla podle oslovených starostů poměrně výrazný negativní dopad na zaměstnanost v regionu.

Podobná je situace také v rámci zkoumané perifernosti obcí. Ačkoliv se všichni dotázaní starostové shodli, že je jejich obec z hlediska územního uspořádání i z hlediska socioekonomického systému periferní a jako nejčastější prvek mající na tuto perifernost vliv označují právě polohu obce (méně často pak nedostatek pracovních příležitostí a populační velikost obce), nedokážou opět blíže určit, co by obci k překonání okrajového postavení pomohlo. Pouze výjimečně (u obce Ludíkov) jsou v této souvislosti zmiňovány činnosti, jako je rozvoj bydlení a s tím spojená stabilizace obyvatelstva či navýšení rozpočtu obce a na něj navázaných finančních (investičních) možností. Přestože si tedy obce svoji perifernost uvědomují, v současné době nepodnikají k jejímu překonání žádné konkrétní kroky a nejsou schopny ani blíže specifikovat, které činnosti by k tomu napomohly.

9 DISKUZE VÝSLEDKŮ A NÁVRH POZITIVNÍCH OPATŘENÍ

Předchozí kapitoly práce byly zaměřeny na vytvoření typologie a následné kvalitativní šetření v silně periferních obcích zájmového území. Výše uvedená typologie obcí dle kompozitního indikátoru dělí obce do pěti kategorií, od silně periferních po silně centrální. Tato kapitola diskutuje zjištěné výsledky se závěry dalších autorů zabývajících se obdobnou problematikou a rozpracovává též návrh pozitivních opatření vedoucích k posílení pozice silně periferních, popř. periferních obcí zájmové území v rámci zdejšího socioekonomického systému. Při formulování závěrů a doporučení byly respektovány zjištěné přírodní i socioekonomické podmínky zájmového území.

Halás (2008) označuje polarizaci prostoru za dynamický proces, který je typický svým nestabilním vymezením centrálních i periferních oblastí. S ohledem na uvedenou skutečnost je důležitá také měřítková úroveň zkoumání této dichotomie, neboť v případě různého měřítka lze získat též rozdílné výsledky. Z výzkumu realizovaného Jančákem a kol. (2010) též vyplývá, že nelze spatřovat rozhodující vliv na lokalizaci periferií v samotné poloze daných oblastí v rámci celé České republiky. Významnějším faktorem je dle autora v tomto ohledu naopak poloha vůči krajskému centru, hustota zalidnění spojená s kontinuitou osídlení či míra vzdělanosti místního obyvatelstva. Nepřesné je rovněž příliš striktní vymezení na pouze centrální či periferní regiony, neboť takto jasná hranice mezi oběma kategoriemi není v geografickém prostoru možná a jako vhodnější se tedy jeví aplikace kontinua centrum-semiperiferie-periferie-marginální oblast (Hampl, Gardavský a Kühnl, 1987; Marada, 2001; Hampl, 2005).

Mnoho autorů zabývajících se obdobnou problematikou (např. Svoboda, 2009 či Pechal, 2011) vyjadřuje myšlenku, že nelze s jistotou říci, do jaké míry ovlivňuje lokalizace vojenských újezdů rozvoj přilehlých oblastí, stejně jako nelze s určitostí tvrdit, že je vojenský újezd jediným negativním faktorem působícím na rozvojové charakteristiky těchto oblastí. S ohledem na výsledky realizovaného výzkumu (viz kapitoly 7 a 8) lze s těmito závěry v zásadě souhlasit. Na nevyhovující stav socioekonomických ukazatelů má totiž bezesporu vliv mnoho dalších faktorů, mezi které můžeme zařadit např. přírodní podmínky jako je charakter krajiny či georeliéfu, ekonomické ukazatele výkonnosti a efektivnosti i sociokulturní zázemí daného regionu či historické vlivy spojené se samotným rozmístěním a zakládáním vojenských újezdů na území Česka. Toto tvrzení podporuje též skutečnost, že nejsou v zájmovém území vymezené

periferní, popř. silně periferní obce územně koncentrovány, nýbrž lze jejich výskyt označit z prostorového hlediska za roztráštěný.

Mezi autory zabývajícími se problematikou rozvoje regionů přilehlých k současným či bývalým vojenským újezdům však nelze nalézt jednotné stanovisko k zaměření rozvoje takto determinovaných oblastí. Zatímco se např. Jančák a kol. (2010) domnívají, že výraznější zlepšení životních podmínek periferních obcí závisí na markantní vnější podpoře a naznačují tak subvenci spíše exogenního rozvojového potenciálu, většina autorů se přiklání k podpoře endogenního rozvoje. Mezi takto zaměřené práce lze zařadit např. výzkumné projekty Havlíčka (2005), Svobody (2009), Chromého a Skály (2010) nebo Pechala (2011) a dalších. Z výše realizovaného výzkumu také vyplynula potřeba rozvoje skrze endogenní strategie, neboť tyto akcentují dlouhodobě udržitelné efekty a vedou tak k žádanému trvale udržitelnému rozvoji. Chromý a Skála (2010) k tomuto tématu však dodávají, že je při využití vnitřního potenciálu regionu vždy nutné respektovat jeho únosnost, neboť nadlimitní zatěžování lokálního prostředí vede spíše k jeho degradaci namísto požadovaného posílení.

Seidl a Chromý (2010) konstatuje, že periferní regiony, jakožto oblasti stojící na okraji ekonomického zájmu společnosti, vyžadují specifický přístup, pokud jde o nastartování jejich ekonomického života. Dle Fialové (2001) či Siwega a Bogdové (2007) souvisí tato skutečnost s historickým vývojem periferních regionů. V takto vymezených oblastech totiž v industriálním období často převážily specifické, k funkcím poskytovaným centrem spíše doplňkové služby (např. rekreace), přičemž právě tyto vlastnosti se mohou nyní podílet na formování udržitelné identity periferních regionů. V tomto ohledu však vyvstává dle Chromého a Skály (2010) důležitá otázka, a sice nakolik si místní obyvatelé tyto specifické hodnoty uvědomují a zda a v jaké míře je pak využívají pro podporu místního rozvoje. Z kvalitativního výzkumu provedeného v zájmovém území bohužel vyplynulo, že zdejší starostové si nejsou těchto specifických vlastností svých obcí vědomi. V této souvislosti lze uvažovat o chybějící resp. velmi nízké úrovni lokální/regionální identity mezi oslovenou skupinou respondentů. Neboť jak již bylo zmíněno výše, ačkoliv je vnímají jako periferní, nedokážou sami blíže určit, co toto okrajové postavení zapříčiňuje, ani které konkrétní kroky by k překonání jejich současné nevýhodné pozice pomohly. U oslovených starostů byla tedy zaznamenána jistá míra nespokojenosti se stavem a vývojem socioekonomických i kulturních

charakteristik v území, nicméně současně byla též ze strany vedení dotčených obcí zjištěna rezignace na jejich změnu. Tento závěr je přitom v souladu s tvrzením Heřmanové, Chromého a kol. (2009), kteří uvádí, že periferní oblasti mají sklon k tradicionalismu, konzervatismu a provincialismu. Zmíněný stav stagnace rozvoje souvisí z pohledu starostů zejména s nedostupností či nedostatkem informací, finančních prostředků či časových možností (často se jedná o neuvolněné starosty), s neznalostí dané problematiky, ale často bohužel též, jak vyplynulo s realizovaného výzkumu, s neochotou angažovat se ve výraznějších změnách.

Ovšem určitou míru stagnace v rámci snahy o rozvoj periferních oblastí Česka lze zaznamenat také na národní úrovni regionální politiky. Např. Strategie regionálního rozvoje ČR 2014–2020 (2013) sice vymezuje v rámci typologie regionů mimo jiné kategorie též regiony periferní (viz Příloha č. 2), jejich podporu však blíže nespécifikuje. Obdobná je situace též v případě rozvoje bývalých a současných vojenských újezdů, které jsou Strategií zařazeny mezi státem podporované regiony¹⁴. Za stejně nevyhovující lze označit také např. Program rozvoje Jihomoravského kraje 2014 – 2017 (2014). Ačkoliv jsou i zde problémové regiony poměrně přesně vymezeny, opět chybí bližší specifikace zaměření jejich podpory¹⁵. Při takto realizované regionální politice pak není periferním regionům, a to na žádných měřítkových úrovních, věnována dostatečná pozornost. Periferní obce je však nutné rozvíjet v rámci regionální politiky jako integrální součást území a zamezit tak prohlubování ekonomických a sociálních rozdílů mezi prosperující centry a problematickými regiony (Svobodová a kol., 2011). Za zásadní faktor mající výrazný vliv na rozvojové příležitosti periferních regionů lze tedy označit jejich stabilnější a silnější zakotvení v české regionální politice stejně jako více konkretizované zaměření jejich subvencí.

V periferních obcích zájmového území byla v realizovaném výzkumu zjištěna také výrazně nevyhovující hospodářská struktura zaměstnanosti místních obyvatel, kdy výjimkou nejsou ani hodnoty okolo 15 % ekonomicky aktivních obyvatel zaměstnaných v primárním sektoru. Pokud by byla navíc větší část těchto občanů zaměstnána

¹⁴ V souvislosti s plánovanou optimalizací VÚ je v textu Strategie uvedeno pouze: „V rámci vyčlenění sídelních útvarů mimo území vojenských újezdů a jejich převodu k sousedním obcím (případně vzniku samostatných obcí), jsou zvažovány možnosti poskytnutí veřejné podpory k rozvoji vyčleňovaných území.“ (Strategie regionálního rozvoje ČR 2014 – 2020, 2013).

¹⁵ Program opět uvádí, že v souvislosti s plánovanou optimalizací VÚ Březina bude „do budoucna vyplývat vyšší potřeba podpory východní části vojenského újezdu“ (Program rozvoje Jihomoravského kraje 2014 – 2017 (2014)).

v jednom velkém místním podniku, mohlo by to v případě jeho ekonomických potíží či úpadku vést k výraznému navýšení míry nezaměstnanosti v regionu. V minulosti k tomu došlo např. právě v souvislosti s restrukturalizací státního podniku Vojenské lesy a statky, s.p.. Jako vhodný nástroj k posílení postavení dotčených obcí v socioekonomickém systému se tedy jeví také diverzifikace struktury pracovních příležitostí spolu s podporou malého a středního podnikání, u jehož některých forem (např. drobná řemeslná výroba nebo základní služby) nemusí nutně hrát poloha podniku nejdůležitější roli v rámci konkurenčních charakteristik. Navíc je to často právě špatná dostupnost základních služeb (jako jsou obchod, škola či lékař) a podle Chromého a Skály (2010) též nedostatek možností pro seberealizaci, které zvyšují mobilitu místních obyvatel. Té lze dle Kuldové (2005) částečně zabránit pomocí silné regionální identity, avšak tu získá často jedinec pouze dlouhodobým pobytem v daném území, který je též důležitý pro zapojení občanů do místních společenských, politických a ekonomických struktur.

Výše zmíněné souvisí s problematikou stabilizace obyvatelstva, které si jsou oslovení starostové vědomi a snaží se podnikat tímto směrem rozvojové kroky. V tomto ohledu navíc disponují periferní obce mnohými konkurenčními výhodami, mezi které lze zařadit např. nižší ceny zdejších stavebních pozemků či příjemné prostředí pro život spolu s čistým životním prostředím a které mohou alespoň částečně vyvážit negativa spojená s periferní polohou a s ní spojenými charakteristikami. Ačkoliv se tedy jeví podpora setrvání stávajících obyvatel a přilákání obyvatel nových jako jeden z hlavních rozvojových cílů oslovených obcí, měla by přesto místní samospráva při územním plánování dbát s ohledem na únosnost regionu též na jeho udržitelný rozvoj.

Spíše než masivní rozvoj výstavby tak je v těchto obcích třeba v sociální rovině podpořit aktivitu místních obyvatel spolu se zdejšími sdruženími a spolky. Zejména se pak jako vhodné jeví zaměřit se na jejich vzájemnou spolupráci. Místní tradice a zvyky totiž mohou, s ohledem na výše zmíněné hledání specifčnosti periferních oblastí, představovat právě takovou charakteristiku, která bude hrát významnou roli v rámci posílení povědomí o těchto regionech, neboť i sami starostové označují své obce za silně tradiční. Již v současné době jsou přitom často periferní oblasti chápány jako jakési destinační regiony se silnými ekologickými parametry, které jsou často spojovány s odpočinkem např. v podobě chataření či chalupaření (Fialová, 2001; Těšitel, Kušová

a Bartoš, 1999). Taktéž dle Leimgrubera (1994) a jeho ekologického přístupu lze vnímat periferní regiony jako území lidskou činností málo dotčená a z hlediska životního prostředí tedy charakteristická vysokou životní úrovní. V tomto kontextu pak spatřují Svoboda (2009) či Pechal (2011) možný směr rozvoje problematických regionů právě v podpoře vhodných forem cestovního ruchu, mezi které řadí v podmínkách periferních obcí např. agroturismus či různá zážitková centra. Konečný (2014) však argumentuje skutečností, že výraznějším rozvoji agroturismu v českém prostředí brání právě výše zmíněný fenomén chataření a chalupaření a takto zaměřené projekty se tedy pravděpodobně neseťkají s výraznějším úspěchem. Navíc rozvoj masivního turismu by opět vedl spíše k degradaci zdejšího životního prostředí a mohl by též výrazným způsobem ovlivnit únosnost místní krajiny (Chromý a Skála, 2010).

Výrazný rozvojový potenciál lze nalézt také v aktivitě místních samospráv a jejich vzájemné spolupráci, a to jak na mikroregionální úrovni, tak také v rámci příslušných místních akčních skupin. Tu můžeme přitom z hlediska rozvojových možností označit v současné době za nedostatečně využitou. Jak vyplynulo z realizovaného výzkumu, vnímají mnohdy starostové pozici sousedních územních jednotek spíše jako konkurenční místo kooperační. Ačkoliv vede toto soupeření k posílení pozice lokálních center nebo vybraných obcí, v konečném důsledku je však spíše příčinou oslabování celkového potenciálu daného regionu. Provedené šetření však současně naznačilo, že jsou si regionální aktéři této problematiky vědomi, neboť lze již v současné době zaznamenat, a to zejména v rámci rozvojových strategií dotčených místních akčních skupin, snahu o podporu vzájemné místní spolupráce a partnerství.

10 ZÁVĚR

Diplomová práce se zabývala problematikou rozvoje regionu lokalizovaného v zázemí VÚ Březina a jako taková tedy vycházela z předpokladu, že jsou rozvojové vlastnosti regionu sousedícího s vojenským újezdem jeho blízkostí ovlivněny. Cílem práce bylo vytvořit typologii vybraných obcí a navrhnout též možná pozitivní opatření, která by vedla ke zmírnění problematičného postavení obcí označených za periferní. Za tímto účelem byla zpracována rešerše odborných podkladů teoreticky zastřešujících problematiku polarizace prostoru, hranic a doprovodných hraničních efektů i materiálů zaměřených na plánované zmenšení územní rozlohy vojenských újezdů.

Metodicky byly využity dvě základní techniky analýzy dat, které posloužily k vypracování výše zmíněné typologie, a sice kompozitní indikátor a shluková analýza. Souhrnně lze přitom konstatovat, že mezi oběma použitými metodami nebyly zjištěny výraznější rozdíly v zařazení obcí do jednotlivých kategorií. Na základě kombinace obou metod bylo tedy pro následný kvalitativní výzkum vybráno celkem 10 obcí, které byly označeny za silně periferní nebo periferní u obou použitých metodik a ve kterých byl realizován řízený rozhovor s jejich starosty/starostkami.

Na základě zjištěných závěrů pak byla navržena možná pozitivní opatření ke zmírnění periferního postavení těchto obcí v rámci socioekonomického, kulturního i sídelního systému regionu. Ty vycházejí z endogenního potenciálu obcí, a to s ohledem na multifunkčnost regionu a v něm probíhajících procesů a respektují tak jeho specifika.

Z výše uvedených závěrů tedy vyplývá, že ačkoliv jsou periferní obce zájmového území charakteristické nevyhovující ekonomickou základnou a s ní spojenými ukazateli, lze je naopak vnímat jako území se silným ekologickým potenciálem a příjemným prostředím. V práci navržena pozitivní opatření směřují především k silnějšímu zakotvení periferních oblastí v rámci regionální politiky Česka, k diverzifikaci ekonomické struktury a podpoře malého i středního podnikání, ke stabilizaci obyvatelstva s ohledem na udržitelný rozvoj regionu, k podpoře aktivity místních občanů a tím tedy i zdejších tradic, zvyklostí a regionální identity a v neposlední řadě též k podpoře vzájemné spolupráce dotčených obcí. Všechny tyto aktivity mohou vést ke zmírnění perifernosti zkoumaných obcí a nastartovat tak jejich pozitivní rozvoj.

LITERATURA

ANDERSON, J., O' DOWDA, L. (1999): *Borders, Border Regions and Territoriality: Contradictory Meanings, Changing Significance*. Regional Studies, Vol. 33, č. 7.

ANDREOLI, M. (1994): *Development and marginalization in Liguria region*. In: CHANG, CHANG-YI D. (ed.): *Marginality and development issues in margine regions*. National Taiwan University, Taipei

ANDREOLI, M., TELLARINI, V. (1998): *Marginality nad Development in Italy: a study review*. In: In: JUSSILA, H., LEIMGRUBER, W., MAJORAL, R. (1998): *Perceptions of Marginality: theoretical issues and regional perceptions of marginality in geographical space*. Ashgate, Aldershot.

ANDREOLI, M. (1989): *I sistemi agricoli in aree marginali. Aspetti socio-economici*. In: ZANCHI, C. (ed.): *Sistemi agricoli marginali. Mugello-Alta Romagna-Garfagnana-Alto Reggiano*. Firenze.

ARNOLD-PALUSSIÉRE, M. (1983): *Die grenzüberschreitende regionale Zusammenarbeit auf dem Gebiet der Raumordnung*. ARL, Hannover.

BLAŽEK, J. (2008): *Teorie skupiny jádro-periferie*. In: WOKOUN, R., MALINOVSKÝ, J., DAMBORSKÝ, M., BLAŽEK, J. A KOL. (2008): *Regionální rozvoj, východiska regionálního rozvoje, regionální politika, teorie, strategie a programování*. Praha, Linde Praha a.s., ISBN 978-80-7201-699-0.

BLAŽEK, J., UHLÍŘ, D. (2002): *Teorie regionálního rozvoje: nástin, kritika, klasifikace*. Univerzita Karlova, Karolinum, Praha. ISBN 80-246-0384-5.

BLOOM, T. (2000): *Microperiphery in Mega-Cities*. In: MAJORAL, R., JUSSILA, H., DELGADO-CRAVIDÃO, F. (2000): *Environmental and Marginality in Geographical Space*. Ashgate, Aldershot.

BOCAN, L. (2012): *Přehled pokrytí mapami a vývoj Vojenského újezdu Březina ve 20. století*. Bakalářská práce. Fakulta stavební, České vysoké učení technické, Praha.

BÖVENTER, E. VON (1969): *Walter Christaller's Central Place and Peripheral Areas: the central place theory in retrospect*. Journal of Regional Science, 9, No. 1.

CAMPUS, F., CANNATA, G., MARINI, M., SCHIAVONI, N., TELLARINI, V. (1987): *I sistemi agricoli in aree marginali*. In: CONSIGLIO NAZIONALE DI RICERCHE (ED): *I sistemi agricoli marginali*. Rapporto intermedio, CNR, Roma.

CULLEN, B., T., PRETES, M. (1998): *Perceptions of Marginality in the United States and Canada*. In: JUSSILA, H., LEIMGRUBER, W., MAJORAL, R. (1998): *Perceptions of Marginality: theoretical issues and regional perceptions of marginality in geographical space*. Ashgate, Aldershot.

CULLEN, B., T., PRETES, M. (2000): *The Meaning of Marginality: interpretations and perceptions in social science*. The Social Science Journal, 37, No. 2.

ČERNÝ-KŘETÍNSKÝ, E., ZOUHAROVÁ, D. (1998): *Drahanskou vrchovinou: příroda, historie, současnost*. OS Barvínek, Podomí.

ČERVENKA, P. (1989): *Vybrané aspekty územní diferenciacie necentrálních oblastí ČSR z hlediska studia problematiky zaostávání*. Magisterská práce. KERG, PŘF UK, Praha, 154 s.

DOKOUPIL, J. (2000): *Teoretické přístupy k problematice pohraničí s aplikací v Česko-Bavorském prostoru*. Geografie- sborník České geografické společnosti, 105, č. 1., ČGS, Praha.

DOKOUPIL, J. (2004): *Hranice a hraniční efekt*. In: JEŘÁBEK, M., DOKOUPIL, J., HAVLÍČEK, T. A KOL. (2004): *České pohraničí – bariéra nebo prostor zprostředkování?* Acamedia, Praha. ISBN 80-200-1051-3.

ENYEDI, G. (1994): *Development Issues of Marginal Regions in Hungary*. In: CHANG-YI (ED) (1994): *Marginality and Development Issues in Marginal Regions*. Proceedings study Group on Development Issues in Marginal Regions, IGU, Taipei.

ESKELINEN, H., SNICKARS, F. (1995): *Competitive European Peripheries?* In: PILEČEK, J., JANČÁK, V. (2011): *Theoretical and methodological aspects of the identification and delimitation of peripheral areas*. Acta Universitatis Carolinae. Geographica. Karolinum, Praha, roč. 46, č. 1.

- FIALOVÁ, D. (2001): *Druhé bydlení a jeho vztah k periferním oblastem*. Geografie- sborník České geografické společnosti, 106, č. 1., ČGS, Praha.
- FUKUYAMA, F. (1992): *The End of History and the Last Man*. The Free Press, New York.
- GARROD, B., WILSON J., C. (2004): *Nature on the Edge? Marine Ecotourism in Peripheral Coastal Areas*. Journal of Sustainable Tourism, 12, No. 2.
- HAGGETT, P. (1975): *Geography a Modern Synthesis*. Harper Internal Edition, London.
- HALÁS, M. (2008): *Priestorova polarizacia spoločnosti s detailným pohľadom na periferne regiony Slovenska*. Sociologicky časopis / Czech Sociological Review, 44, č. 2, s.
- HAMPL, M. (2000): *Pohraniční regiony České republiky: současné tendence rozvojové diferenciace*. Geografie- sborník České geografické společnosti, 105, č. 1., ČGS, Praha.
- HAMPL, M. (2001): *Vývoj diferenciace geosociálních a sociálních systémů: obecné závěry*. In: HAMPL, M. A KOL. (2001): *Regionální vývoj: specifika české transformace, evropská integrace a obecná teorie*. Univerzita Karlova, Přírodovědecká fakulta, Katedra sociální geografie a regionálního rozvoje, Praha.
- HAMPL, M. (2005): *Geografická organizace společnosti v České republice: transformační procesy a jejich obecný kontext*. Přírodovědecká fakulta, Katedra sociální geografie a regionálního rozvoje, Univerzita Karlova, Praha.
- HAMPL, M., GARDAVSKÝ, V., KÜHNEL, K. (1987): *Regionální struktura a vývoj systému osídlení ČSR*. Univerzita Karlova, Praha.
- HAVLÍČEK, T. (2005): *Alpský region v procesu evropské integrace: příklad regionálního rozvoje evropské periferní oblasti*. Acta facultatis rerum naturalium Universitatis Comenianae. Geographica. Bratislava, Supplementum, 3.
- HAVLÍČEK, T., CHROMÝ, P. (2001): *Příspěvek k teorii polarizovaného vývoje území se zaměřením na periferní oblasti*. Geografie: sborník České geografické společnosti. Roč. 106, č. 1, ČGS, Praha.

HAVLÍČEK, T., CHROMÝ, P., JANČÁK, V., MARADA, M. (2005): *Vybrané teoreticko-metodologické aspekty a trendy geografického výzkumu periferních oblastí*. In: NOVOTNÁ, M. A KOL. (2005): *Problémy periferních oblastí*. Univerzita Karlova v Praze, Přírodovědecká fakulta. ISBN 80-865561-21-6.

HAVLÍČEK, T., MARADA, M. (2004): *Územní diference v Česku*. In: JEŘÁBEK, M., DOKOUPIL, J., HAVLÍČEK, T. A KOL. (2004): *České pohraničí – bariéra nebo prostor zprostředkování?* Praha: ACADEMIA. ISBN 80-200-1051-3.

HEIGL, F. (1978): *Ansätze einer Theorie der Grenze*. In: Schriftenreihe der Österreichischen Gesellschaft für Raumsforschung und Raumplanung, Wien.

HEINTL, M. (1998): *Einmal Peripherie – immer Peripherie? Szenarien regionaler Entwicklung anhand ausgewählter Fallbeispiele*. Abhandlungen zur Geographie und Regionalforschung, sv. 5, Wien.

HEŘMANOVÁ, E., CHROMÝ, P. a kol. (2009): *Kulturní regiony a geografie kultury. Kulturní realie a kultura v regionech Česka*. Aspi, Praha. ISBN 978-80-7357-339-3

HUNGTINGTON, S. (1993): *The Clash of Civilizations?* Foreign Affairs, 72, č. 3.

CHROMÝ, P., JANČÁK, V. (2005): *Periferní oblasti Česka jako jeden z pólů polarizovaného prostoru*. Životné prostredie, 34, č. 2, Ústav krajinné ekologie SAV, Bratislava.

CHROMÝ, P., SKÁLA, J. (2010): *Kulturněgeografické aspekty rozvoje příhraničních periferií: analýza vybraných složek územní identity obyvatelstva Sušicka*. Geografie: sborník České geografické společnosti. Roč. 115, č. 2, ČGS, Praha.

ILLNER, M (1988): *K vyrovnání podmínek života ve městě a na venkově*. Územní plánování a urbanismus, 2/88.

JANČÁK, V. (2001): *Příspěvek ke geografickému výzkumu periferních oblastí na mikroregionální úrovni*. Geografie: sborník České geografické společnosti. Roč. 106, č. 1, ČGS, Praha.

JANČÁK, V., CHROMÝ, P., MARADA, M., HAVLÍČEK, T., VONDRÁČKOVÁ, P. (2010): *Sociální kapitál jako faktor rozvoje periferních oblastí: analýza vybraných*

složek sociálního kapitálu v typově odlišných periferiích Česka. Geografie: sborník České geografické společnosti. Roč. 115, č. 2, ČGS, Praha.

JANEČEK, J. a kol. (1996): *Historie VLS na Plumlově 1936 – 1996. VLS Plumlov.*

JUSSILA, H. (1998): *Marginality in regional policy research: a view from the Nordic Countries.* In: JUSSILA, H., LEIMGRUBER, W., MAJORAL, R. (1998): *Perceptions of marginality: theoretical issues and regional perceptions of marginality in geographical space.* Ashgate, Aldershot.

KAZATEL, V. (2012): *Optimalizace vojenských újezdů. Návrh opatření k realizaci změn hranic vojenských újezdů Hradiště, Libavá, Boletice, Březina a zrušení vojenského újezdu Brdy včetně nového správního uspořádání uvolňovaných území, Ministerstvo obrany, Praha.*

KONEČNÝ, O. (2014): *Geographical perspectives on agritourism in the Czech Republic.* Moravian Geographical Reports, No. 22.

KOPŘIVA, J., ŽAMPACH, M., KUTÁLEK, J. (1999): *Chráněná území okresu Vyškov.* Okresní úřad Vyškov, referát životního prostředí.

KOSTIĆ, M. (2004): *Vnitřní periferie v Česku: příklad středočesko-jihočeského pomezí.* Diplomová práce. Univerzita Karlova v Praze, Přírodovědecká fakulta, Katedra sociální geografie a regionálního rozvoje, Praha, 112 s.

KUBEŠ, J., KRAFT, S. (2011): *Periferní oblasti jižních Čech a jejich sociálně populační stabilita.* Sociologický časopis, Vol. 47, No. 4.

KULDOVÁ, S. (2005): *Příspěvek ke kulturněgeografickému výzkumu: Možnosti hodnocení kulturních aspektů pomoci statistických metod.* Geografie: sborník České geografické společnosti. Roč. 110, č. 4, ČGS, Praha.

LEIMGRUBER, W. (1994): *Marginality and Marginal Regions: problems of definitiv.* In: CHANG-YI (ED): *Marginality and Development Issues in Marginal Regions.* Proceeding of Study Group on Development Issues in Marginal Regions. IGU, Taipei.

LEIMGRUBER, W. (1998): *From highlands and high-latitude zones to margine regions.* In: JUSSILA, H., LEIMGRUBER, W., MAJORAL, R. (EDS): *Perception on*

Marginality: theoretical issues and regional perceptions of marginality in geographical space. Ashgate, Aldershot.

LEIMGRUBER, W. (2000): *Land Use and Abuse: on the ecological and spiritual marginalization of land.* In: MAJORAL, R., JUSSILA, H., DELGADO-CRAVIDÃO, F. (2000): *Environmental and Marginality in Geographical Space.* Ashgate, Aldershot.

LEIMGRUBER, W. (2004): *Between Global and Local: Marginality and Marginal Regions in the COntext of Globalization and Deregulation.* Ashgate, Aldershot. ISBN 0-7546-3155-9.

MAIER, J. (1990): *Staatsgrenzen und ihre Einfluss auf Raumstrukturen und Verhaltensmuster.* Arbeitsmaterial für Raumordnung und Raumplanung. Universität Bayreuth, Institut für Geowissenschaften.

MARADA, M. (2001): *Vymezení periferních oblastí Česka a studium jejich znaků pomocí statistické analýzy.* Geografie: sborník České geografické společnosti. Roč. 106, č. 1, ČGS, Praha.

MĚSTO HORNÍ SLAVKOV (2010) [online]: *Zaniklé město Čistá a vojenský újezd Prameny.* Turistický informační a orientační systém, [cit. 1. 7. 2014]. Dostupný z WWW: <<http://www.turistika-hornislavkov.cz/cz/zanikle-mesto-cista-a-vojensky-ujezd-prameny>>.

MILLER, V., P., Jr. (1998): *Where shall we go from here?* In: GOURLAY, D. (1998): *Marginal rural areas in the new millennium. New issues? New opportunities?* The PIMA98 International Conference of Scottish Agricultural College. Aberdeen, Scotland, June 26th - 29th.

MINAŘÍK, B., BORŮVKOVÁ, J., VYSTRČIL, M. (2013): *Analýzy v regionálním rozvoji.* Professional Publishing, 1. Vydání. ISBN 978-80-7431-129-1.

MUSIL, J. (1988): *Nové pohledy na regeneraci našich měst a osídlení.* In: Územní plánování a urbanismus, XV, č. 2.

MUSIL, J., MÜLLER, J. (2006): *Vnitřní periferie České republiky, sociální soudržnost a sociální vyloučení.* Univerzita Karlova, Fakulta sociálních věd, CESES, Praha.

NOVÁČEK, A. (2005): *Vývojové trendy polarizace prostoru v Česku*. In: NOVOTNÁ, M. A KOL. (2005): *Problémy periferních oblastí*. Univerzita Karlova v Praze, Přírodovědecká fakulta. ISBN 80-865561-21-6.

O' BRIEN, R. (1992): *Global Financial Regulation: The End of Geography*. Royal Institute of International Affairs, London.

PECHAL, J. (2011): *Integrace marginálních území do regionálního systému: příklad vojenského újezdu Brdy*. Diplomová práce. Přírodovědecká fakulta, Univerzita Karlova, Praha.

PERLÍN, R. (2010): *Změny na venkově v období let 1938 – 1990*. In: PERLÍN, R., HUPKOVÁ, M. (2010): *Venkovy a venkované*. Doprovodná publikace k výstavě Venkovy a venkované. Univerzita Karlova v Praze, Přírodovědecká fakulta, Výzkumné centrum RURAL. Ministerstvo pro místní rozvoj, Praha. ISBN 978-80-87147-27-6.

PEŠKOVÁ, H., JABŮREK, I., KAPIC, A., POKORNÝ, I., ŠŇAPKA, J. (1990): *Okres Vyškov: doprovodný text k vlastivědné mapě*. Kartografie Praha, s.p. ISBN 80-7011-109-9.

PILEČEK, J., JANČÁK, V. (2011): *Theoretical and methodological aspects of the identification and delimitation of peripheral areas*. Acta Universitatis Carolinae. Geographica. Karolinum, Praha, roč. 46, č. 1.

POKORNÝ, J. (2014) [online]: *Letecké snímky vojenské části Brd, kam už se brzy bude smět*. iDnes.cz, [cit. 30. 6. 2014]. Dostupný z WWW: <http://zpravy.idnes.cz/brdy-letecke-snimky-04u-/domaci.aspx?c=A140110_100846_domaci_jw>.

PROGRAM ROZVOJE JIHOMORAVSKÉHO KRAJE 2014 – 2017 (2014) [online], Jihomoravský kraj, [cit. 9. 4. 2015]. Dostupný z WWW: <<http://www.kr-jihomoravsky.cz/Default.aspx?ID=212277&TypeID=2>>.

SČÍTÁNÍ LIDU, DOMŮ A BYTŮ (2011) [online]: *Sestavení vlastní tabulky*. Český statistický úřad, [cit. 20. 5. 2014]. Dostupný z WWW: <<http://vdb.czso.cz/sldbvo/#!stranka=podletematu&tu=0&th=&vseuzemi=null&v=1&vo=null&void=>>>.

SEGER, M., BELUZSKY, P. (1993): *Bruchlinie Eiserner Vorhang. Regionalentwicklung im österreichisch – ungarischen Grenzraum*. Wien (Bohlaus Verlag).

SEIDL, T. (2010): *Stávající a zrušené vojenské újezdy na území Česka*. In: PERLÍN, R., HUPKOVÁ, M. (2010): *Venkovy a venkované*. Doprovodná publikace k výstavě *Venkovy a venkované*. Univerzita Karlova v Praze, Přírodovědecká fakulta, Výzkumné centrum RURAL. Ministerstvo pro místní rozvoj, Praha. ISBN 978-80-87147-27-6.

SEIDL, T., CHROMÝ, P., (2010): *Problémy integrace marginálního území do regionálního systému: Příklad vojenského újezdu Boletice*. Geografie: sborník České geografické společnosti. Roč. 115, č. 1, s. 44-63.

SCHMIDTOVÁ, M., H. (1998): *An integrated systemic approach to margine regions: from definition to development policies*. In: JUSSILA, H., LEIMGRUBER, W., MAJORAL, R. (EDS): *Perception on Marginality: theoretical issues and regional perceptions of marginality in geographical space*. Ashgate, Aldershot.

SCHWARZE, T. (1995): *Die Entstehung peripherer Räume in Deutschland*. Münsterische Geographische Arbeiten, č. 38.

SIWEK, T., BOGDOVA, K. (2007): *České kulturně-historické regiony ve vědomí svých obyvatel*. Sociologický časopis / Czech Sociological Review, 43, č. 4.

SOMMERS, L., M., MEHRETU, A., PIGGOZI, B, W. (2001): *Globalization and Economic Marginalization: north – south differences*. In JUSSILA, H., MAJORAL, R., DELGADO-CRAVIDÃO, F. (2001): *Globalization and Marginality in Geographical Space: political, economic and social issues of development in the new millenium*. Ashgate, Aldershot.

STATISTICKÝ LEXIKON OBCÍ (2013) [online]: *Retrospektivní přehled o počtu obyvatel v letech 1869 – 2011 v krajích, okresech a správních obvodech obcí s rozšířenou působností*. Český statistický úřad, [cit. 3. 2. 2015]. Dostupný z WWW: <<http://www.czso.cz/csu/2013edicniplan.nsf/p/4116-13>>.

STRATEGIE REGIONÁLNÍHO ROZVOJE ČR 2014 – 2020 (2013) [online], Ministerstvo pro místní rozvoj, [cit. 23. 3. 2015]. Dostupný z WWW:

<<http://www.mmr.cz/cs/Podpora-regionu-a-cestovni-ruch/Regionalni-politika/Koncepce-Strategie/Strategie-regionalniho-rozvoje-CR-2014-2020>>.

SVOBODA, T. (2009): *Problematika rozvoje regionu sousedícího s vojenským újezdem Brdy*. Diplomová práce. Katedra sociální geografie a regionálního rozvoje, Přírodovědecká fakulta Univerzity Karlovy, Praha.

SVOBODOVÁ, H., KONEČNÝ, O., BINEK, J., CHABIČOVSKÁ, K., HOLEČEK, J., GALVASOVÁ, I., VĚŽNÍK, A., HYNEK, A. (2011): *Synergie ve venkovském prostoru*. GaREP, spol. s r. o., 1. vydání, Brno, 114 s. ISBN 978-80-904308-8-4.

TĚŠITEL, J., KUŠOVÁ, D., BARTOŠ, M. (1999): *Non-marginal parameters of marginal areas*. *Ekologia*, 18, č. 1.

TYKKYLÄINEN, M. (1998): *From Territorial Marginality to Marginality in Cybersociety*. In: JUSSILA, H., LEIMGRUBER, W., MAJORAL, R. (1998): *Perceptions of Marginality: theoretical issues and regional perceptions of marginality in geographical space*. Ashgate, Aldershot.

VAISHAR, A. (1999): *Region Kunštátu na Moravě – vnitřní periferie České republiky*. In: MIKULÍK, O., MARIOT, P. (1999): *Specifika transformačního procesu v zázemí velkých měst*. Regiograph, Brno.

VAISHAR, A. (2000): *Vranov nad Dyjí/Jemnice: region v transformaci*. Ústav geoniky AV ČR – pobočka Brno, Regiograph, Brno.

ZÁKON Č. 129/2000 SB., O KRAJSKÉM ZŘÍZENÍ [online], Portál veřejné správy, 2000, [cit. 30. 6. 2014]. Dostupný z WWW: <<https://portal.gov.cz/app/zakony/zakonPar.jsp?idBiblio=49297&nr=129~2F2000&rpp=15#local-content>>.

ZÁKON Č. 15/2015 SB., O ZRUŠENÍ VOJENSKÉHO ÚJEZDU BRDY, O STANOVENÍ HRANIC VOJENSKÝCH ÚJEZDŮ, O ZMĚNĚ HRANIC KRAJŮ A O ZMĚNĚ SOUVISEJÍCÍCH ZÁKONŮ (ZÁKON O HRANICÍCH VOJENSKÝCH ÚJEZDŮ [online], Portál Poslanecké sněmovny Parlamentu České republiky, 2015, [cit. 5. 2. 2015]. Dostupný z WWW: <<http://www.psp.cz/sqw/text/tiskt.sqw?O=7&CT=57&CT1=0>>.

ZÁKON Č. 222/1999 SB., O ZAJIŠŤOVÁNÍ OBRANY ČR [online], Portál veřejné správy, 1999, [cit. 30. 6. 2014]. Dostupný z WWW: <<http://portal.gov.cz/app/zakony/zakonPar.jsp?idBiblio=48033&nr=222~2F1999&rpp=15>>.

ZAPLETALOVÁ, J. (1999): *Rekreační využívání krajiny na Kunštátsku*. In: MIKULÍK, O., MARIOT, P. (1999): *Specifika transformačního procesu v zázemí velkých měst*. Regiograph, Brno.

SEZNAM PŘÍLOH

Příloha č. 1: Vybrané ukazatele, kompozitní indikátor a DSI obcí zájmového území

Příloha č. 2: Typologie území České republiky dle Strategie regionálního rozvoje
2014 – 2020

Příloha č. 3: Optimalizace VÚ Březina a katastrální členění nově vzniklých civilních
oblastí včetně úpravy krajských hranic

Příloha č. 4: Administrativní členění zájmového území

Příloha č. 5: Rozloha VÚ Březina v letech 1935 – 1997

Příloha č. 6: Zařazení obcí zájmového území do shluků a jejich výsledná typologie

PŘÍLOHA Č. 1: Vybrané ukazatele, kompozitní indikátor a DSI obcí zájmového území

Obec	Počet obyvatel	Hustota zalidnění	Podíl EAO na trvale bydlícím obyvatelstvu (%)	Podíl zaměstnaných v primárním sektoru na EAO (%)	Podíl neobydlených domů na celkovém počtu domů (%)	Kompozitní indikátor	DSI
Alojzov	232	50,00	43,97	0,98	18,18	53,89	112,36
Bedihošť	1 032	159,51	51,94	2,99	8,31	63,93	133,28
Benešov	414	30,37	70,77	3,07	24,90	62,10	129,46
Bílovice-Lutotín	514	74,82	46,69	11,25	16,20	43,43	90,54
Bousín	142	41,52	47,18	17,91	51,58	13,63	28,41
Brodek u Konice	895	63,21	50,28	1,78	25,14	52,71	109,90
Brodek u Prostějova	1 531	250,57	44,28	4,13	13,32	57,16	119,18
Budětsko	434	74,70	46,08	14,00	23,56	35,15	73,28
Buková	322	18,48	43,17	15,83	27,61	27,44	57,22
Bukovina	352	128,94	41,19	3,45	16,95	51,49	107,35
Bukovinka	481	56,72	28,69	7,25	18,75	36,61	76,33
Čehovice	505	71,03	47,33	5,02	15,93	52,18	108,80
Čechy pod Kosířem	1 070	116,56	41,31	1,58	16,08	54,27	113,15
Čelčice	538	109,57	50,93	2,92	13,81	59,14	123,30
Dětkovice	538	100,94	39,22	8,53	16,16	43,40	90,48
Dětkovice	277	55,73	40,43	4,46	19,81	46,40	96,75
Dobrochov	322	127,27	38,82	3,20	15,24	51,42	107,20
Dobromilice	870	109,16	37,36	3,08	15,21	50,35	104,98
Doloplazy	539	185,22	52,88	3,86	16,37	59,21	123,44
Drahany	524	84,93	50,57	10,19	17,02	46,82	97,61
Drnovice	2 374	198,49	47,94	2,20	12,03	61,41	128,04
Dryšice	568	71,99	44,89	6,67	17,39	47,77	99,60
Dřevnovice	480	126,32	45,21	7,83	13,99	49,58	103,36

PŘÍLOHA Č. 1: pokračování

Obec	Počet obyvatel	Hustota zalidnění	Podíl EAO na trvale bydlícím obyvatelstvu (%)	Podíl zaměstnaných v primárním sektoru na EAO (%)	Podíl neobydlených domů na celkovém počtu domů (%)	Kompozitní indikátor	DSI
Hlubočany	505	62,66	51,49	5,38	20,90	51,01	106,36
Hluchov	352	65,55	42,05	4,73	18,11	48,17	100,44
Holštejn	147	22,72	38,10	3,57	27,40	41,14	85,77
Horní Štěpánov	957	47,85	47,34	5,96	31,60	41,36	86,23
Hoštice-Heroltice	594	82,04	47,81	4,58	16,22	53,14	110,78
Hradčany-Kobeřice	449	64,98	36,08	3,09	24,02	43,53	90,76
Ivanovice na Hané	2 907	135,52	51,29	3,49	19,63	55,80	116,34
Jedovnice	2 748	192,98	47,02	3,17	11,91	59,53	124,11
Ježkovice	376	32,16	52,93	3,02	29,01	49,64	103,49
Konice	2 840	116,16	54,19	2,60	25,29	54,95	114,56
Kořenec	355	43,77	36,06	7,03	35,40	31,20	65,04
Kostelec na Hané	2 898	209,09	48,24	2,79	11,29	61,46	128,14
Kotvrdovice	893	160,04	46,47	2,17	12,41	59,53	124,12
Krásensko	418	57,58	51,91	8,76	17,69	48,50	101,12
Krasová	312	76,66	36,54	2,63	15,53	49,57	103,34
Krumsín	593	101,89	50,76	9,30	19,72	46,92	97,83
Křížanovice u Vyškova	144	58,30	40,28	10,34	20,34	38,21	79,67
Křtiny	790	70,66	48,86	9,59	8,37	51,32	107,00
Kulířov	187	54,84	57,22	1,87	27,36	55,09	114,85
Lešany	386	70,18	44,82	10,98	15,13	43,23	90,13
Lipová	736	60,43	50,68	5,63	28,88	45,57	95,01
Lipovec	1 093	94,63	47,12	5,83	17,47	50,63	105,56
Ludíkov	310	76,73	39,03	14,05	20,19	33,05	68,90
Luleč	835	76,68	37,49	2,24	27,79	43,55	90,81

PŘÍLOHA Č. 1: pokračování

Obec	Počet obyvatel	Hustota zalidnění	Podíl EAO na trvale bydlícím obyvatelstvu (%)	Podíl zaměstnaných v primárním sektoru na EAO (%)	Podíl neobydlených domů na celkovém počtu domů (%)	Kompozitní indikátor	DSI
Malé Hradisko	374	55,16	50,80	3,68	40,93	41,16	85,81
Medlovice	326	90,30	45,71	2,01	14,66	56,45	117,68
Moravské Málkovice	585	161,16	43,76	0,39	24,34	53,49	111,53
Mostkovice	1 541	184,77	44,52	2,19	11,51	59,46	123,97
Myslejovice	685	98,99	45,26	13,87	25,78	34,11	71,11
Nemojany	681	113,31	38,03	3,09	16,73	49,94	104,11
Nezamyslice	1 469	199,86	37,85	4,68	16,74	49,65	103,51
Niva	336	25,07	53,87	6,63	25,55	47,19	98,39
Nové Sady	97	40,08	58,76	8,77	40,00	39,11	81,54
Ohrozim	485	77,35	36,49	6,21	20,74	41,76	87,07
Okrouhlá	569	85,05	39,54	2,67	21,58	47,93	99,94
Olšany	545	29,13	39,27	4,67	24,43	42,19	87,97
Ondratice	347	108,44	43,80	5,26	28,57	43,38	90,45
Ostrov u Macochy	1 123	127,32	45,06	1,78	22,95	52,42	109,30
Otaslavice	1 286	167,01	47,20	5,93	19,19	51,16	106,67
Otinoves	289	30,36	47,40	11,68	30,82	33,82	70,51
Pěňčín	764	143,61	45,03	3,49	24,91	49,35	102,90
Pivín	713	102,89	48,39	5,80	13,97	53,60	111,74
Plumlov	2 407	208,94	47,03	4,86	20,17	52,87	110,23
Podivice	197	87,17	45,18	19,10	36,14	20,83	43,42
Podomí	422	77,29	53,08	3,57	23,60	53,12	110,74
Prostějov	44 330	1135,50	53,62	1,06	24,51	79,94	166,67
Prostějovičky	278	91,15	39,57	8,18	8,33	48,37	100,84
Protivanov	1 052	55,90	52,09	8,39	18,99	48,29	100,68

PŘÍLOHA Č. 1: pokračování

Obec	Počet obyvatel	Hustota zalidnění	Podíl EAO na trvale bydlícím obyvatelstvu (%)	Podíl zaměstnaných v primárním sektoru na EAO (%)	Podíl neobydlených domů na celkovém počtu domů (%)	Kompozitní indikátor	DSI
Prusy-Boškůvky	655	84,73	43,51	5,61	20,16	47,07	98,15
Přemyslovice	1 294	71,69	45,29	8,19	23,40	42,49	88,58
Ptení	1 090	58,86	49,63	5,55	25,59	46,95	97,88
Pustiměř	1 698	135,84	44,05	3,74	15,56	53,68	111,92
Račice-Pístovice	1 127	59,76	44,45	3,39	27,98	45,50	94,87
Radslavice	438	100,92	41,10	1,67	24,39	48,89	101,93
Rostěnice-Zvonovice	496	65,96	48,79	7,44	20,90	46,81	97,58
Rozstání	653	39,43	47,63	7,07	30,10	40,72	84,89
Rudice	922	185,89	44,25	3,19	16,25	55,27	115,22
Ruprechtov	588	51,26	41,84	6,91	25,45	40,58	84,61
Rybníček	271	129,05	54,24	11,56	17,58	47,74	99,53
Seloutky	501	69,97	40,32	6,44	13,87	47,46	98,94
Senetářov	536	38,70	41,42	8,11	17,86	42,85	89,33
Skalka	254	146,82	46,06	5,13	22,94	48,97	102,09
Sloup	973	127,19	49,64	1,45	8,81	63,65	132,70
Smržice	1 669	132,99	46,02	4,95	12,01	55,19	115,06
Stařechovice	554	83,94	53,07	2,72	16,75	58,36	121,66
Stínava	156	34,59	42,95	10,45	32,88	31,83	66,35
Stražisko	434	121,91	46,31	1,00	36,15	46,44	96,83
Studnice	480	76,19	48,13	3,90	31,80	45,09	94,01
Suchdol	629	94,16	44,04	5,78	24,40	44,92	93,66
Suchý	439	115,83	41,91	2,72	16,78	52,68	109,83
Šošůvka	699	136,52	49,50	8,38	12,90	52,15	108,73
Švábenice	1 028	53,26	47,67	7,76	16,27	48,13	100,35

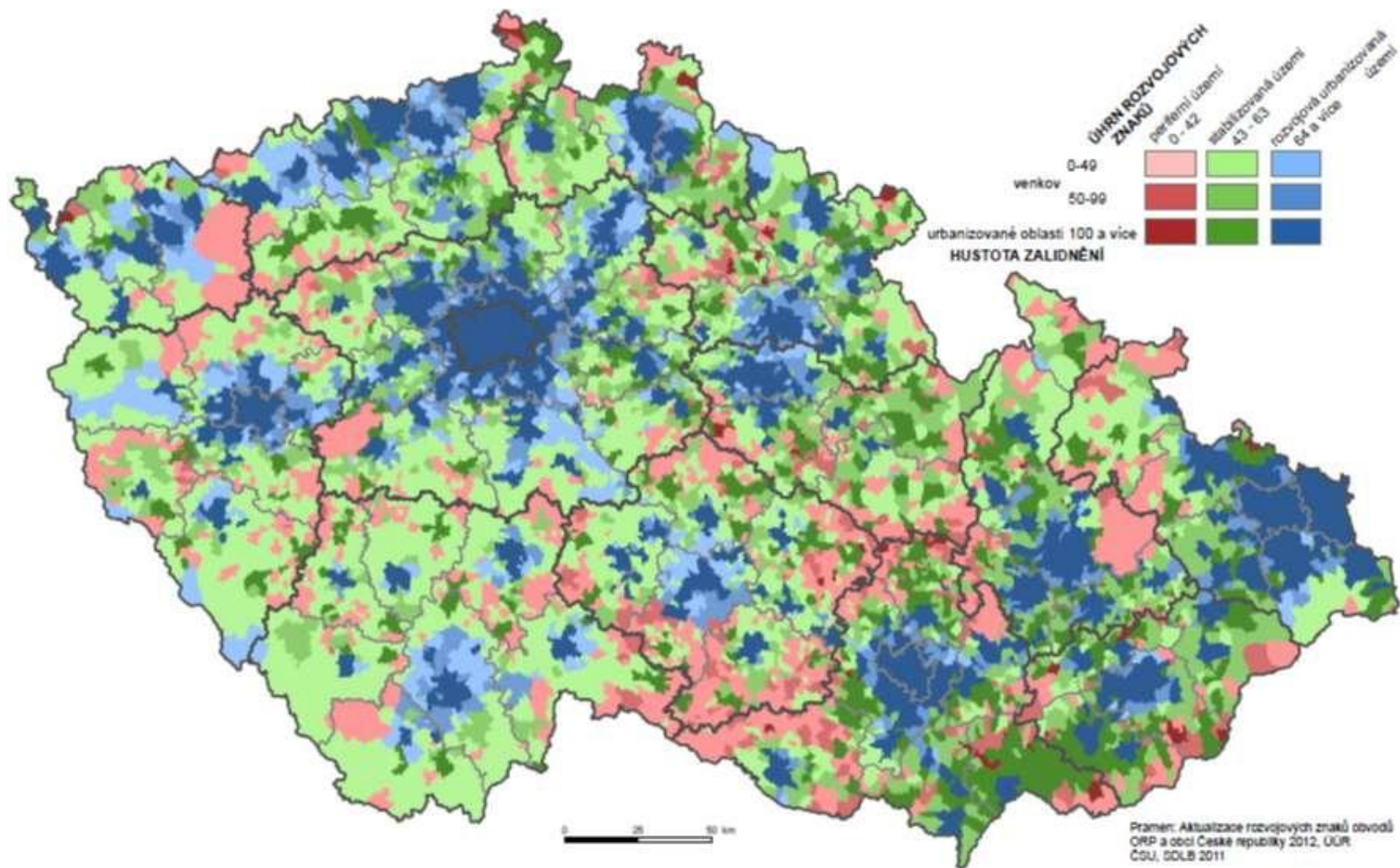
PŘÍLOHA Č. 1: pokračování

Obec	Počet obyvatel	Hustota zalidnění	Podíl EAO na trvale bydlícím obyvatelstvu (%)	Podíl zaměstnaných v primárním sektoru na EAO (%)	Podíl neobydlených domů na celkovém počtu domů (%)	Kompozitní indikátor	DSI
Tištín	508	61,50	46,06	17,52	26,42	28,49	59,40
Topolany	316	71,17	41,46	6,11	19,20	45,49	94,85
Tučapy	535	101,13	43,55	1,72	19,31	53,17	110,84
Určice	1 369	122,12	47,55	6,91	12,75	52,77	110,02
Valchov	471	126,61	47,56	2,68	10,20	60,00	125,09
Vavřinec	844	69,18	47,04	3,78	19,13	51,79	107,98
Vážany	462	84,93	46,54	5,12	22,77	47,96	100,00
Velenov	229	30,49	33,62	5,19	32,53	33,62	70,10
Víceměřice	592	176,19	27,03	2,50	12,75	48,14	100,37
Vícov	481	80,30	45,32	5,05	20,92	48,33	100,77
Vilémovice	313	59,73	39,62	4,03	22,79	44,88	93,57
Vincencov	120	102,56	28,33	2,94	33,33	34,76	72,47
Vranovice-Kelčice	615	78,05	44,88	7,25	14,83	48,60	101,33
Vřesovice	497	80,29	38,03	4,23	16,29	47,92	99,91
Vysočany	789	65,31	46,64	6,52	20,59	46,97	97,93
Vyškov	21 496	426,68	55,62	1,10	11,34	72,78	151,74
Výšovice	503	84,82	38,77	6,67	16,17	45,27	94,38
Zdětín	313	58,72	43,13	6,67	26,12	41,43	86,37
Zelená Hora	256	86,49	40,63	11,54	25,93	34,22	71,34
Žďárná	756	72,83	43,78	3,93	22,26	48,00	100,08
Želeč	551	68,11	48,46	3,37	23,42	50,64	105,58

Zdroj: Sčítání lidu, domů a bytů (2011), vlastní výpočty

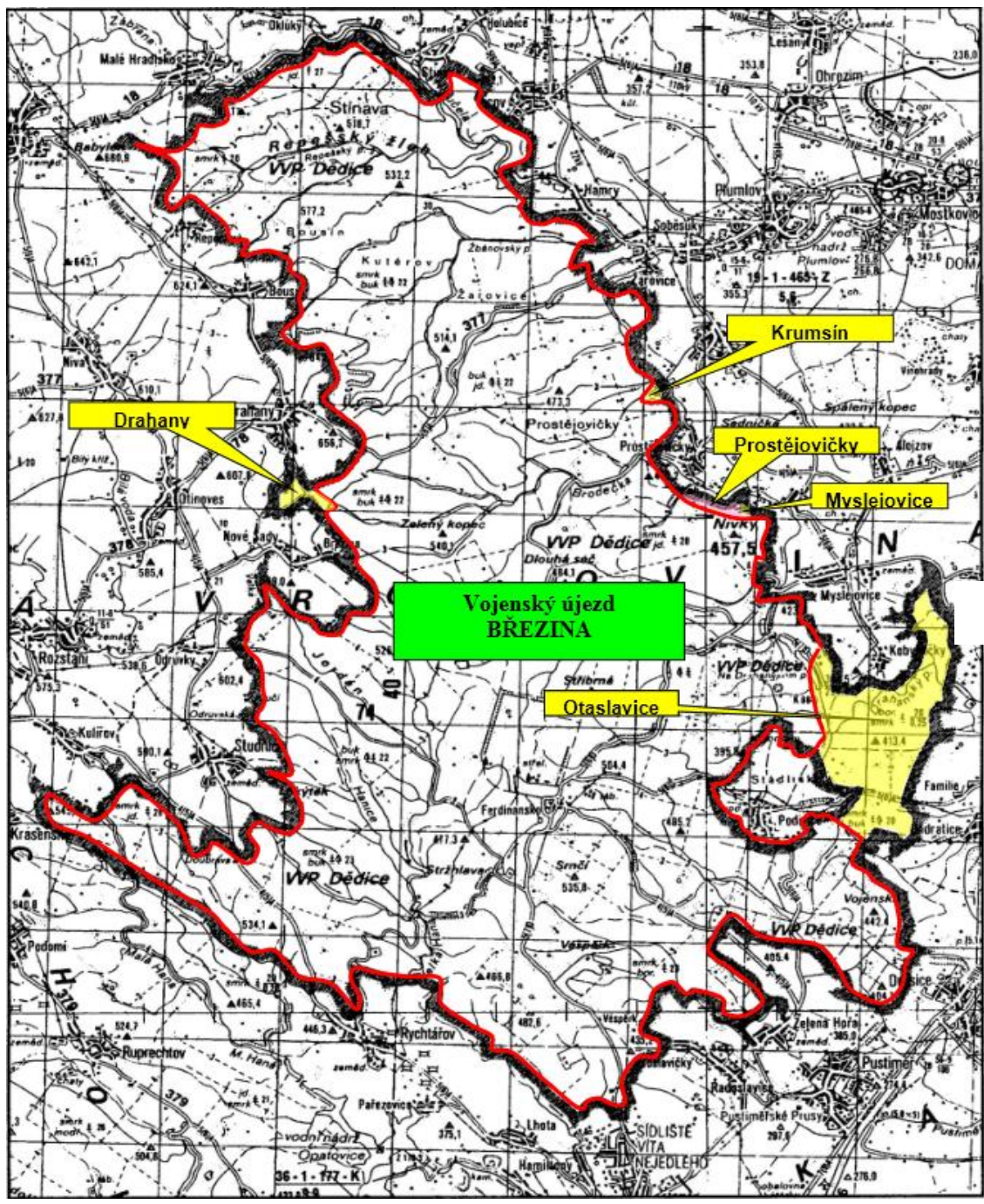
*šedě podbarvené obce byly v rámci obou metodik zařazeny do kategorií lišících se o dva stupně

PŘÍLOHA Č. 2: Typologie území České republiky dle Strategie regionálního rozvoje 2014 - 2020

Zdroj: Strategie regionálního rozvoje ČR 2014 – 2020 (2013)

Příloha č. 3: Optimalizace VÚ Březina a katastrální členění nově vzniklých civilních oblastí včetně úpravy krajských hranic

LEGENDA K MAPĚ

Současné hranice VÚ	
Návrh úpravy hranic VÚ (AČR)	
(Obce)	
Požadavky obcí	
Návrh AČR	
Vnější hranice všech ohrožených prostorů	
Nevyřízené restituční nároky	

Zdroj: Kazatel (2012)

Katastrální členění (zákon č. 15/2015 sb., o hranicích vojenských újezdů):

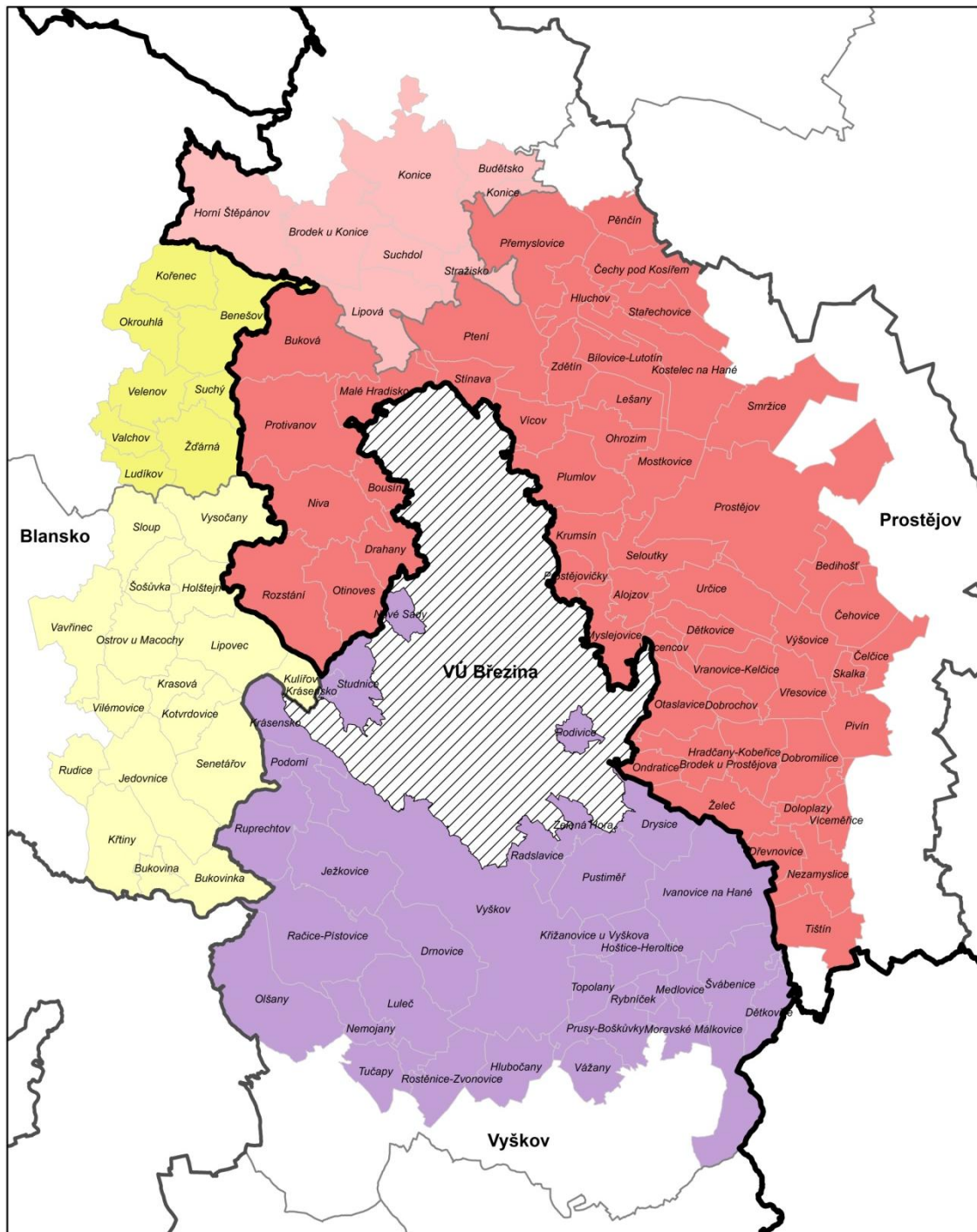
Hranice vojenského újezdu Březina se mění tak, že se připojuje dosavadní katastrální území vojenského újezdu Březina:

- Cihelny u Podivic k území obce Podivice,
- Chaloupky u Otaslavic k území obce Otaslavice,
- Občiny u Drahan k území obce Drahan,
- Osinky u Krumsína k území obce Krumsín,
- Ostatky u Křenůvek k území obce Myslejovice a
- Žleb u Prostějoviček k území obce Prostějovičky.

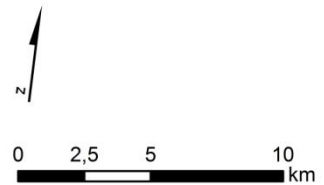
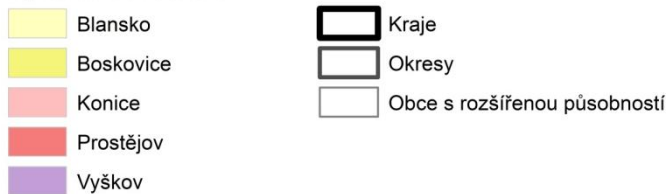
Krajské hranice (zákon č. 15/2015 sb., o hranicích vojenských újezdů):

Území Jihomoravského kraje a Olomouckého kraje se mění tak, že dosavadní katastrální území vojenského újezdu Březina Chaloupky u Otaslavic, Občiny u Drahan, Osinky u Krumsína, Ostatky u Křenůvek a Žleb u Prostějoviček přecházejí dnem 1. ledna 2016 z území Jihomoravského kraje do území kraje Olomouckého.

Příloha č. 4: Administrativní členění zájmového území

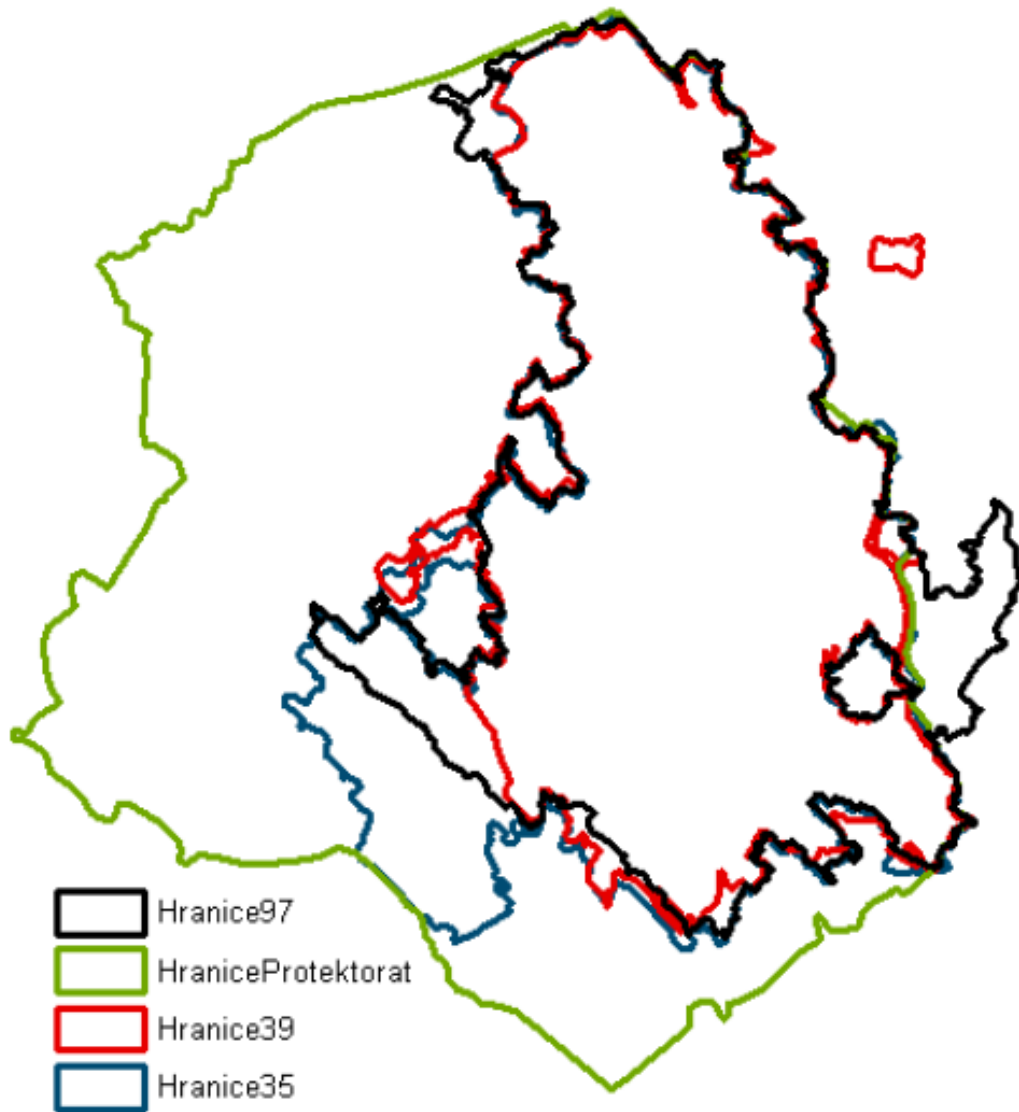

Správní obvod ORP

Zdroj: vlastní návrh; ArcČR500 – Arcdata Praha

Příloha č. 5: Rozloha VÚ Březina v letech 1935 - 1997

Zdroj: Bocan (2012)

Příloha č. 6: Zařazení obcí zájmového území do shluků a jejich výsledná typologie

Typologie	Číslo shluku	Obce
silně periferní	4	Bousín, Budětsko, Buková, Ludíkov, Myslejovice, Otínoves, Podivice, Stínava, Tištín, Zelená Hora
periferní	1	Benešov, Brodek u Konice, Hlubočany, Horní Štěpánov, Ježkovice, Konice, Kulířov, Lipová, Malé Hradisko, Niva, Nové Sady, Ondratice, Podomí, Ptení, Račice-Pístovice, Rozstání, Ruprechtov, Stražisko, Studnice, Suchdol, Zdětín, Želeč
stabilizované	3	Alojzov, Bukovina, Bukovinka, Čechy pod Kosířem, Dětkovice, Dobrochov, Dobromilice, Holštejn, Hradčany-Kobeřice, Kořenec, Krasová, Křížanovice u Vyškova, Luleč, Medlovice, Moravské Málkovice, Nemojany, Nezamyslice, Ohrozim, Okrouhlá, Olšany, Ostrov u Macochy, Prostějovičky, Pustiměř, Radslavice, Rudice, Seloutky, Senetářov, Suchý, Tučapy, Velenov, Víceměřice, Vilémovice, Vincencov, Vřesovice, Výšovice
centrální	2	Bedihošť, Brodek u Prostějova, Čehovice, Čelčice, Dětkovice, Doloplazy, Drahaný, Drnovice, Drysice, Dřevnovice, Hlučov, Hoštice-Heroltice, Ivanovice na Hané, Jedovnice, Kostelec na Hané, Kotvrdovice, Krásensko, Krumstín, Křtiny, Lešany, Lipovec, Mostkovice, Otaslavice, Pěnčín, Pivín, Plumlov, Protivanov, Prusy-Boškůvky, Přemyslovice, Rostěnice-Zvonovice, Rybníček, Skalka, Sloup, Smržice, Stařečovice, Šošůvka, Švábenice, Topolany, Určice, Valchov, Vavřinec, Vážany, Vícov, Vranovice-Kelčice, Vysočany, Vyškov, Žďárná
silně centrální	5	Prostějov

Zdroj: vlastní návrh